

Sburătorul

ANUL IV, No. 4 Serie nouă
IUNIE 1926

Abonamentul pe un an 100 Lei
Pentru autorități 500 Lei

Director: E. LOVINESCU

NUMĂR DE 16 Pagini
7 LEI

REDACȚIA: Str. Câmpineanu, 40
ADMINISTRAȚIA: Str. Gr. Alexandrescu, 57

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

Apariția viitorului număr al *Sburătorului* în Octombrie va urma apariției primului volum al *Istoriei literaturii române contemporane* (1900—1925) pornite pe planul a șase volume și anume: vol. I, *Evoluția ideologiei literare*; vol. II, *Evoluția prozei*; vol. III, *Evoluția poeziei*; vol. IV, *Evoluția teatrului*; vol. V, *Evoluția criticii*; vol. VI, *Mutațiile valorilor estetice*. Nu credem, deci, fără interes pentru cititori de a schița de pe acum, în câte-va linii, principiile conducătoare ale unei lucrări, pe care, prin spiritul său, am numi-o de sinteză de nu s'ar pogori și la analiza întregii noastre activități literare din întâiul pătrar al veacului XX.

Ne reprezentând valori absolute ci numai valori relative, literatura unui popor nu trebuie studiată în fixitatea unei idei platoniciene, ci în mobilitatea ei; nu există o știință a literaturii ci o istorie a literaturii, care n'o cercetează prin raportare la un imutabil ideal estetic, ci prin raportare la momentul istoric, adică la congruența tuturor factorilor sufletești ce au determinat sensibilitatea estetică a aceluși moment. Principiul nu se valorifică numai pentru epoci mari, pentru veacuri sau pentru largi curente ce leagă toate manifestările spiritului omenesc într'un fascicol de caractere comune, ci pentru spații de timp mult mai mici, pentru generații, în care sensibilitatea estetică suferă variațiuni destul de apreciable, ca să fie înregistrate de istorie.

Printr'o astfel de procedare nu se tăgăduiește existența unor norme estetice de caracter, de altfel, mai mult empiric; oricât ar fi de categorice și de unanim recunoscute, valoarea lor se subordonează însă sensibilității estetice a momentului. Unele poezii ale lui Cerna, de pildă, puteau părea desăvârșite criticii raționaliste de acum două zeci de ani; ele nu sunt nici acum mai puțin desăvârșite sub raportul dezvoltării retorice; nu arta compunerii s'a schimbat, deci, ci însăși sensibilitatea noastră; raportate la spiritul poeziei contemporane, aceste versuri par azi antipoetice; raportate la timp, și la o anumită concepție raționalistă și discursivă, ele au însă o justificare istorică. De nu le mai gustăm prin sensibilitatea noastră actuală, le putem totuși înțelege și prețui în arhitectura și valoarea lor de „concepție“; în definitiv, și istoria Romanilor și criticismul Kantian

pot fi tratate în versuri admirabile. Cum elementele tehnice artistice prezintă oarecare fixitate și numai emotivitatea noastră este mobilă, o istorie a literaturii trebuie să țină seama de ambele caractere ale artei, adică și de realizarea estetică, nu sub forma absolutului, ci în cadrele unei concepții, ale unei formule literare, și de variațiile sensibilității estetice; ea trebuie, pe deoparte, să circumscrie opera de artă în momentul istoric al producerii sale, s'o definească și oarecum s'o fixeze într'o clipă trecătoare iar, pedealta, s'o raporteze la devenire; într'un cuvânt, ea trebuie să-i înregistreze și aspectul mobil și aspectul relativ imobil.

Expresie mai mult sau mai puțin realizată a unei concepții estetice momentane, elementul esențial al operei de artă stă în efortul de diferențiere față de literatura trecutului și de colaborare la fixarea sensibilității actuale. Diferențierea nu înseamnă, desigur, prin ea însăși, artă și talent; pe lângă elementul mobil și evolutiv, există, după cum am mai spus, și un minimum de condițiuni tehnice dictate de experiența trecutului și de consensul oamenilor de gust, peste care nu se poate trece nepedepsit. În afară însă de această bază empirică unanim consimțită, posibilitățile de evoluare sunt nesfârșite și constituie însăși legea existenței oricărei forme de viață; sub unitatea sa de fond, arta se descompune într'o pulbere de nuanțe în continuă prefacere. Cu aceste îngrădiri și explicații, talent adevărat și real, cu sens de creațiune, înseamnă diferențiere și deci discontinuitate. Tot ce am susținut în domeniul cultural și social al *Istoriei civilizației române* își va căpăta, astfel, o aplicare literară, cu amendările cuvenite însă unor forme spirituale, în care forțele reacționare sunt mai puternice și mai legitime prin însăși natura lor. Scriitorii vor fi, așa dar, judecați și din punctul de vedere al caracterului de sincronism cu dezvoltarea vieții noastre sociale și culturale și cu multiplele întretăeri de curente ideologice, dar și din punctul de vedere al efortului de diferențiere față de ce a fost înainte, diferențiere de material de inspirație, în sensul evoluției preocupărilor momentului istoric, și de expresie în sensul capacității limbii de a se înoui prin imagine și figurație.

E. LOVINESCU

VERSURI PENTRU MONICA

(Prima serie)

I.

Enfant si délicieusement unique: Monique!

- *Dire que je t'ai connue quand tu ne fus qu'un souffle à peine — un petit souffle avec de vastes yeux! —*
- *Toute apeurée de vivre, et la vie — par tes yeux éblouis — clamant qu'elle t'avait voulue — dire que je t'ai connue!*
- *Dire que j'ai écouté ta mince voix sussurante comme une musique discrète — chanter ses petits mots en moi! Dire que je t'ai aimée pour cette raison parfaite — que tu étais ce doux rayon-là, toi!*
- *En ton être gracile — j'ai admiré mille grâces déjà impatientes à venir. — Et sur ton ovale pur — toute la beauté de celle que tu vas devenir! —*
- *Dire que pour te sentir vivre — mon âme attendrie a de ces mouvements, — que sur terre l'on appelle divins — et que sans doute chez les Dieux mon „sentir“ pour toi doit porter ce nom précieux: humain! Enfant si délicieusement unique: Monique!*

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

II.

*Nu a fost nimic, Monica,
Nu a fost nimic...*

*Ochii ai deschis un pic,
Ochii mari —*

*Și-a venit spre tine lumea
toată: pasări, păsărari,
O gazelă și un lup,
Toate-albinele de aur
dintr'un stup.*

Ține sufletul deschis,

O, Monica,

Din nimica

Să răsară lumi de vis!

Dar cum gura ta îngaimă,

Ochii cum ți-i plimbi,

Bine știi — și-ast'pt cu spaimă —

Că din primul pas în lume,

Lumea ai s'o schimbi.

F. ADERCA

III.

*Ani după ani, vei sta, Monica mică,
In preajma gândurilor noastre, jucăușă.
Ne vei atinge 'n sbor de rândunică
Cu râsul lumii tale de păpușă.*

*Vei pune rouă în sufletele noastre,
Mănunchi de flori va fi durerea vir,
Răstrânt în ochii tăi de zări albastre
Și pe ciudata ta copilărie.*

*Și când târziu ți-vei aduce aminte
De umbrele ce 'n jurul tău au fost;
O melodie grea lipsită de cuvinte
O vei cânta atunci, încet și fără rost.*

MIA FROLLO

IV.

*Tu nu vei mai fi fata mică
Ce adormia cu fruatea 'n
Poala lunii,
Și la basmul ingerilor morți
Trecând în chervan de os
Pe apa cristalină a cerului
Visa cu bucurie și frică —*

*Tu nu vei mai fi fata mică
Ce se necăjia și plângea,
Când nu putea prinde soarele
Ce-i săruta piciorule
In grădina vie a amiezii,
Nici goana cu iezii
Argintii ai păstorului,
Ce cu degetul lui fermecat
Îți muta gândurile mititele
Și ca pe niște păsărele
Le anina în copacul
Ce se clătina peste lacul
Cu ape de chihlimbar —*

*Ciripitul gândurilor tale
Pe-atunci era clar —*

*Tu nu vei mai fi fata mică,
Va veni vrăciul blestemat,
Cântărețul inimii, neașteptat,
Și
Pe ne-văzute,
Ne-auzite,
Te-o fermeca,
Te-o descânta,
Te-o adormi,
Și 'n somnu'ți greu
Va ucide:*

*Basmul ingerilor
In valea plângerilor;
Soarele ce-ți necăjia picioarele
In grădina amiezii;
Iezii
Și păstorul minunat —*

*In lampa lumii va sufla
Și o va stinge —*

*In întuneric gura ta va găsi
Și 'n colțul ei
Va înflori
Neagra rană.*

*Când te vei deștepta,
Se va mai vedea pe balconul cerului
Umbra unui inger mort —*

Dar nu 'ți va mai fi frică —

Tu nu vei mai fi fată mică. —

SANDA MOVILĂ

V.

*Paseri albe-au fâlfăit prelung din aripi,
Paseri albe desenând cuminiți mătăniți,
Svonuri noi au lunecat trezind în aer
Armonii de zurgălăi purtoși de săni.*

*Ceas sonor bătând în lut s'a auzit,
Tropote de cai siripi, vîind anume,
Cîntec proaspăt s'a vărsat plutind pe vînt,
Cînd Monica, ai venit și tu pe lume.*

*Flori de naeru primii zori ți-au scris pe față,
Primul soare ți a 'ncrustat poli pe față,
Prima seară cînd tăcerea fu învîltă,
Cineva ți-aprinse-o albă stea pe boltă.*

*Staua crește-v'a'n lumină tot mai tare,
Astăzi drumuri noi ți-aprinde și ți-arată,
— Vag surăs pe marginile vieții tale —
Cum ași vrea să nu se stingă niciodată!*

*Dar și fie-ți răd dureri pe undeva,
Ele vin grăbite 'n pașii ce te cată,
Stea, surăs pe marginile vieții tale,
Cum aș vrea să nu se stingă niciodată!*

*Hei, zâmbește azi Monico, răzi și cîntă!
Tu nu știi ce-i emintirea care geme,
Răsul tău să curgă 'n suflutele noastre
Să zâmbim și noi cu tine-o clipă 'n vreme.*

*Glasul tău în boabe clare să răsune
Pe-ale sufletului talere coclite,
Și'n cădere-atunci metalul va trezi
Sunete de multă vreme adormite.*

*Ochii tăi oglinzi adânci, fără de fund,
Verse-asupra noastră negre apr, grele,
Ale tale mâini — antene de lumină —
Tragă-a suflutele noastre vechi perdele.*

*Vei găsi acolo glasuri amuțite
Stînd de veghe 'ntunecatelor unghere,
Vei găsi păpuși ca tine, adormite
Stînd cu gesturi mici, sculptate în tăcere.*

*Vei clădi cu ele poate lumi întregi,
Sau în vînt vei risipi cenușa lor,
O, e vremea, hai Monico, răzi și cîntă
Și te 'nerede în minunile păpușilor!*

G. NICHITA

HERMAFRODITISM

*Ne-am ridicat din noi nebănuit,
Necunoscându-ne frăția bună,
Și 'n creșterea alături ne-am iubit
Ca arborii ce 'n ramuri se 'mpreună.*

*Pe orice drumuri dacă te-ai grăbit
Ca peste tot atâtea căi lactee,
Spre luna feții tale a suît
Singurătatea-mi sufl-tești marea.*

*În nopți de-april lucid — pe sub un sbor
De cozi, deschise 'n ceruri, de păuni —
M'am răsucit într'o elipsă, arzător,
De coapse curbe și de săni.*

*Azi știm că 'n noi și sufletele sânt
Imbrățișate de-o potrivă, așa
Cum știm din umbre — alături pe pămînt
Un sbor de pasări sus, pe undeva.*

*Vreau iar ca'n vremi să mai fim doi: în tine
Pe mine însumi o! m'am regăsit;
Te știu de-un șir de vieți prea bine
Și gândul tău 'nainte l'am gănit.*

*În ochii seci privire nu mai e:
Dormim bolnavi pe puste blestamate,
Uciși cu trăznet prin iubire de
Hermafrodita-ne identitate.*

VLADIMIR STREINU

SEPHORA

*Trupul puțin aplecat înainte
de povara capului cu ochii în grelele ploape,
grele de farmec și mari în apele
care turbură vroind să binecuvinte.*

*Ai vorbit cu albastre desfășurări,
a sunat prin tot trupul o vibrație;
și-am știut că mîngîind oricare din mădulare,
capul ți-l ating în desmierdări.*

*Ai tăcut, o tăcere ovală
s'a lăsat pe 'ngustele mâini,
și-au fost ca 'ntr'o biblică pastorală,
trupul fluer și ochii blânde fântâni.*

*Ai legănat o linie a trupului în mers,
și printr'o lumină de aer de munte și mare,
au trecut cu proaspăt și limpede vers,
înlăcrimați pe ape și vînturi nenufare.*

*Cînti pe vioară și trec în subfirile unde
ale mînilor și ale glesnelor,
simctria luminilor profunde,
noptat,ca nedeslușire a besnelor.*

*Brațul și mâna și geana se'nchid,
cum melodia în lemnul viorii,
cînd sufletul este în veac și în ceasuri limpid
și crește în aer cerul din trupul Sephorii.*

CAMIL BALTAZAR

RĂMAS BUN

Pe Ion, Elena îl vedea rar, sau mai des, când voia ea, capriciu de sensibilitate femească și mai cu seamă cochetărie sceptică de îndrăgostită care-și cunoaște soarta și pe care o primește cu tot atâta resemnare și tot atâta grijă ca mama care așteaptă să-și vadă copilul pe care-l poartă, îndurerată și schilodită.

Era după amiază, de primăvară cenușie și neînflorită, când Elena a urcat douăzeci și trei de trepte într'un coridor îngust, ca cele ce sue paznicul farului în fiecare zi, înainte de așfintitul soarelui, când a bătut într'o ușă, a simțit încheetura degetului hârșită de vopseaua cojită ca de aschii subțiri de oțel și cu gândul că și-a scos mânușa înainte de vreme, a intrat într'o odă mare, plină cu cărți și fum de tutun.

— Tu ești?

— Da, eu.... de ce nu aprinzi o lumină?

— N'ar trebui să fie întunec.

În încăperea de alături, prin fereastra de mică a unei sobe de faianță gălbue, jucau pe podele, mese și tavan, imaginile multiple și variate ale unui foc de iarnă.

— E prea cald aici la tine.

— Dacă vrei treci dinco'o și scoate haina.

În fața flacărilor, o canapea informă și greoaie se rezemă pe parchet, întreagă, masivă, ca un sarcofag ce ar fi ținut să încălzească picioarele mortului.

La ferestre draperii înguste și decolorate, ascundeau marginile lăbărțate ale perdelelor de curând spălate și cârpite cu fire în pânjinii. Pe lavoarul cu marmură neagră, toată goală, stătea cuminte și dreaptă o sticlă cu apă de Colonia, la mijloc, așa de la mijloc, ca un geometru n'ar fi găsit punctul cu mai multă precizie. Alături, un teanc de hârtii și jurnale îndoite cu grijă oferiau un piedestal pe care flaconul părea să-l refuze ostentativ și țănoș.

— Ce faci acolo?

— Viu numai decăt.

— Ai luat ceaiul?

— Nu.

Într'un colț al primei odăi, unde aștepta Ion, o casă de bani înșesată cu cărți, reviste și desene deschidea o gură avidă, căptușită cu roșu ca o gură de Moloch. De jur împrejur, tablourile cu geamuri pierduseră în umbra de seară cuprinsul, păstrând luciri metalice de oglinzi cernite cu vârluri subțiri cenușii.

Într'alt colț, o masă de lucru, tristă, jefuită de sertarele trase și goale, iar în mijlocul odăii, un coș de trestie înconjurat cu bucăți de hârtie albă, opacă, singure pe te de lumină, pe podeaua neagră, inexistentă par'că.

— A sunat cine-va?

— Da, eu.

Când a intrat femeea uscată și fără vârstă, Elena a simțit că cele două odăi, se strâng într'una din ce în ce mai mică, mai joasă, mai fără aer.

— Bitte, zwei thee....

Ușa s'a închis, încet, încet, odăile își luară locul.

— Urătă mi-e ungueroaica asta!... n'aș putea să spun că vre-unul din lucrurile de aici mi-ar fi prieten... nici chiar canapeaua de dincolo: Cu toate că destul de mare, nu e făcută de cât pentru unul, fie că ți-ai împlini pofta să te culci deacurmezișul..., dar dintre toate lucrurile tale, cel pe care îl detest cu adevărat, e ungueroaica ta... de ce râzi? Ești obicinuit să fii tu mereu și peste tot, fie că ești la tine sau aiurea..., eu recunosc că sunt slabă, nu-mi place mobila care mă gonește, am nevoie de obstacole calde care să-mi întoarcă ce gândesc..., alt-fel sunt ca un câine într'o curte străină, chiar dacă nu mă dă nimeni afară, ciulesc urechile și plec..., cauți ceva?... ce cauți?

— Nimic.... mă gândiam....

— La ce?

— Știi că trebuia să plec peste cinci săptămâni... am schimbat....

După o pauză lungă, se auzi slab, dar sigur vecea Elenii.

— Pleci mai curând.

— Da, mâine.

— Pentru cât timp?

— Pentru un an. Am trecut de dimineață pe la bancă, nu sunt în stare funcționarii noștri să-ți dea o lămurire ca lumca. Tot vorbe vagi și aproximații, asta nu-i angajează la nimic. Cursul? nu l'au primit... schimbul? nu e precizat „Mai treceți dumneavoastră pe la noi“. Un tembelism oriental și cinic de funcționar plictisit și deranjat, cu teancul de hârtii nerezolvate și ceașca de cafea alături, un....

O tavă cu două pahare se strecură cam pe la jumătatea ușii. Apoi, aceeași femeie uscată, fără vârstă, mirosind ca făină caldă, cu cocul mușuroit pe creștetul capului, trecu prin dreptul butonului electric, făcu lumină în odă și se apropiă de Elena cu pleoapele în jos, încet, atent, măsurând pe covor distanța dintre pantoful ei și gheata lui Ion.

O clipă i se păru Elenii că locul și lucrurile toate erau ale femeii care turna ceaiul. Un sentiment de jenă și de nepotrivit o făcu să-și aranjeze mai bine rochia. Tuși, mângâindu-și prețios o unghie care prezenta început de nereguli, părul era bine potrivit la spate, bluza solid trasă de umeri, dar atâta durează preparatul a două ceaiuri: zachărul luat cu lingurița, un gest pentru fiecare bucată, șase sgomoare hârșăite și insistente, câte trei pentru fiecare pahar... lămâia și romul... Elena nu pune rom și Ion știa că nu pune, dar fiindcă n'a spus el, n'a spus nimic nica. Iși aminti de un copil mic, pe care îl visase cu o noapte înainte, rotund, gol și cu gropițe pe genunchi. Creștetul îi era neted, dar totuși semăna cu ungueroaica, semăna foarte bine, mai cu seamă la gură. Vru să-și ridice ochii, dar ochii lui Ion o prinseseră ca între două brațe moi și desmierdătoare.

Din trei, nu mai rămaseră de cât doi: ea și Ion. Ce putere vor fi avut ochii lui să aducă în rețeaua lor opacă tot ce gândia Elena și cu atâta putere că se văzu în ei, întreagă. Se risipi orice urmă de jenă sau nepotrivire. Ceva deschis și dat pe deplin, fără sfială, fără gând ascuns sau vreun ecou interior, oglindă minunată și darnică, privirea lui Ion păstra virtual imaginea dragostii Elenii.

— Îți pare rău că am venit?... știu că ai așa de puțin timp liber, adică liber n'ai de loc... dar pentru mine?...

Ca un gest de împărătească răsplată, Ion își lipi mâna lui de mâna Elenii. Brațul lui, mai lung ca brațul ei, își înfipse colul stăruitor, adânc în muschiul moale și plâpând.

„Patima n'a fost scuipată de dracul de cât ca să iubești durerea“, așa-i spunea bunica Elenii și bunica avea totdeauna dreptate, alt-fel n'ar fi rămas pata vânăată și neagră pe carnea care simțise durerea ca o atingere ușoară de puf de păpădie.

— Cât timp ai să stai acolo?

— Un an.

— Un an departe de mine?

— Departe.... cu trupul.

Era începutul apropierii, evocarea aceasta a depărtării care trebuia să vină, era începutul apropierii de carne care iubește, și vrea să aibe, să plămădească și să distrugă dacă nu poate crea. Elena se apropiă de Ion, nu fiindcă dorința era numai a ei, dar instinctiv ieșea înaintea dorinței lui.

— Fii cuminte.

După cât-va timp de tăcere și imobilitate, femeea îi răspunse sorbind calm din paharul cu ceai:

— S'ar părea că tu nu prețuești trupul....

— Nu.

Se deschidea înaintea lor o pantă dreaptă și lunecoasă pe care mai ales Elena o cunoștea. Destinul cel mare, al dragostii, se fărâmița mereu în bucăți la toate întâlnirile lor,

fiecare cu alt sfârșit și alte cotituri neprevăzute. O vorbă, un gest, o clipire, avea puterea să schimbe nu numai ceea ce nu fusese încă, dar și ceea ce pe deplin se întâmplase.

Trecutul lor purta tonalități și nuanțe așa de diferite, în aprecierea mărturisită a lui Ion, că Elena ea însăși n'ar mai fi știut să despărțea ceea ce visase de ceea ce cu adevărat trăise.

Vru să dea îndărăt și făcu tocmai contrariul, se apropiă de el:

— Ce crezi tu, sărutul e și el legat de trup?... mă lași să te sărut?

Cu o brutalitate și naturală și voită, Ion îi răspunse apropiind pleoapele pe globurile ochilor rămași ca niște linii albe orizontale:

— Ai văzut pisică să latre și câine să miorlăe? Ai văzut femei să nu ceară senzație? Dacă fiecare, sau cel puțin unele din voi ați purta în suflet ceva încheșat, definit, de altă natură de cât ceea ce respirați prin toți porii pielii voastre, ați lupta și v'ați desprinde sexul vostru, același în voi toate, fără deosebire, ca în animale și în flori. Tu nu ești de vină, e fatal să ceri să mă săruți, dacă n'ai fi tu, alta ar face ca tine, uită-te împrejur, acum că-i primăvară, pe sus cocorii, pe jos gândacii, peste tot legea foamei de urmaș, care vă susură în vine și urechi, cu tot cortegiul de pasteluri și lacrimi rimate.

Panta ar fi continuat mai lunecoasă și mai abruptă ca de obicei, dacă Elena n'ar fi intervenit la timp:

— E inutil să continuăm o discuție care n'ar duce la nimic și pe care o fac probabil și alții, toți, pretutindeni, în etajul de deasupra noastră, la câți-va kilometri de aici și de sigur în continentele celelalte. Astea sunt clișee învechite și banale. Dacă n'ai simțit până acum, că o femeie își poate întinde sufletul și viața pe un taler, la îndemâna omului pe care îl iubește, ce să mă mai uit pe sus la berze, pe jos la licurici...

— Și astea nu-s clișee învechite, banale, sufletul, viața și talerul? să-ți spun eu ce nu-i pentru tine sgârșit și prăfuit?... gestul... atât cât e al meu, adică al celui pe care îl iubești, atât cât mă reprezintă pe mine... gestul e arvuna materială de fericire... pe acela îl vrei, spune drept...

— Și tu ce vrei?

— Nimic, eu nu vreau și nu-ți cer nimic...

Ca întotdeauna, la sfârșitul discuției, Ion avea dreptate. Rămânea din mâhnirea cuminte, nerevoltată a Elenii, ceva trist în aer, ceva trist și supus, obosit par'că... cu atât mai obosit cu cât Elena își dădea seama că în discuții ca și în viața mărturisită, Ion nu era Ion, ci ea dăruia gând și vorbă așa cum le avea în cap și pe buze. Avea impresia că Ion câteodată îi dădea importanța pe care un unchiu o dă unui nepotel mai mare, nu prea prost, și întotdeauna îi ascunde resortul sufletului, dacă l-ar fi avut și al minții lui de gânditor. Elena iubia un Ion pe care nu-l cunoștea și care îl îndemna pe celălalt Ion, al ei, să ia atitudini și gesturi pe cari ea le primia, cum de multe ori, în primăvara aceea, a primit sub cerul liber, ploaie abundentă și năprasnică, contra căreia s'a apărât cu o meschină umbrelă mică, japoneză, de cea mai nouă modă.

Se gândi că ar fi trebuit să plece și îndreptă ochii spre dormitor, unde își lăsase haina și pălăria.

— Nu iei o țigară?

— Mulțumesc.

Ion trecuse în spatele ei. Ii simția privirea ca un junghiu, între omoplați. Ar fi fost mai bine să nu fi primit țigara, să fi plecat... nu putea să îndure imaginea ochilor lui: părea că o întreabă ceva, de ce nu-i spunea lămurit ce?... dacă ar fi vorbit, ar fi fost pe înțeles, dar niciodată nu-i spunea cu graiul ceea ce spunea cu ochii... sau poate Elena se înșela, poate că Ion privia într'altă parte sau poate, plecase din odaie! Junghiul între omoplați, ascuțit, îi pătrundea coșul pieptului și se prelungia în sus, până la gât, îi usca cerul gu-

rii... ar fi cerut un pahar cu apă, dar atunci trebuia să vină ungueroaica... unde s'o fi dus Ion? O fi rămas oare acolo, în spatele ei, rezemat de casa de bani, înșesată cu plicuri și desene frumoase de lupte cu centauri și femei fără brațe?

Se întoarse brusc:

— Aș fi vrut apă, dar nu vreau s'o văd pe Ana.

Ion ridică umerii ușor.

— Mai poți să-i ridici? întrebă Elena. Pe ai mei apasă ceva greu, greu cât piramidele Egiptului.

— Ce te apasă?

Ar fi trebuit să răspundă: dragostea, fiindcă Ion ar fi vrut să audă răspunsul. Au făcut amândoi. Elena, în dormitor, se pregăteau de plecare, în timp ce Ion, zelos, atent începu să goliască un sertar mic, pe masa de lucru, cu gesturi nervoase, reținute, cu dinții încheștați și sprâncenele îmbinate.

— Te las Ion,... la revedere.

Un plic mic lunecase pe colțul biroului. Elena îl prinse cu mânușa:

— Ce ai aici?

— Nu știu, hârtii.

Ca spulberate de vânt, se risipiră pe covor câteva fotografii. Una din ele, un cap de fată înfundat într'o pernă mare și moale: ochii închiși, palmele sub obraz.

— O amintire?

Pe cât de calmă și neprefăcută fusese vocea Elenii, pe atât de subit și concentrat îi răspunse valul de sânge ce năpădi obrajii lui Ion: dela birou, la coșul de hârtii, apoi spre dormitor și casa de fier, trecea cu pași grei și respirația tăiată ca de o răceală veche și neingrijită.

— La revedere.

Elena se uită la el și tot ce până atunci, dela dânsa, nu-i dăduse încă, i se desfășură pe un surâs abia perceptibil, o umbră de surâs bun, ironic și blând, un surâs în care se concentrase răspunsuri nedate și întrebări nepuse de soră, bunică sau prietenă.

— Aș putea să-ți dau cuvântul că nu pui mai mult preț pe fotografia ceea decât pe orice hârtie din coșul ăsta de tres-tie... dar mă... mă exasperează tirania asta femească... uite, la gândul că ar fi cu puțință să-mi pierd libertatea, simț o năvală de sânge că-mi îmbibă creierul ca pe un burete...

Nu vreau să dau nimănui nici o socoteală, ar fi ridicol să port carnetel cu numere și date și să-mi complic viața cu repetiri de papagal dresat... Cum nu înțelegeți ce monstruos e ceea ce numiți voi dragoste! Cereți din oase, din sânge și din carne, potriviți bucățile, le lipiți cum vă place, suflați deasupra și comandați se meargă manechinul... cu pretenția de a mă lăsa, întreg, iubit și fericit...

Dacă nu m'aș împotrivi, mi-ați dăruia la început o pânză de păianjen și grațios m-ați înfășura în ea. Dintr'o pânză de păianjen se poate ușor scăpa, nu?... și pe urmă ați svârli alta, și alta, și alta... ați face în jurul meu scamă, mai tare de pătruns ca rețeaua de fier din jurul pușcărilor...

— Intrebuințeți un plural foarte nepotrivit și curios, întrepruse Elena.... Care, voi? ți-am spus eu că te iubesc?... când?..

Cine nu s'a despărțit de ce i-a fost drag, tăcând, nu poate să înțeleagă câtă pățimășă renunțare și tristețe, poate să închidă în ea, tăcerea.

Era mâna lui Ion care rupea în bucățele mici fotografia fetii, cu capul în pernă, sau destinul dădea la o parte, panta abruptă și lunecoasă, ca pe o scară mobilă, care, coborâtă, nu mai avea la ea să servească.

Elena și Ion și-au întins mâna, fără ca niciunul să se uite în ochii celuilalt.

Unguroaica a deschis ușa, dar n'a întrerupt tăcerea, afară birjarul n'a întrebat unde merge. Pe un maidan, aproape, câțiva câteii schelălăiau, prelung, înfomețați, svârliți între gunoi și murdărie, de o poală nemiloasă de creștin.

DORU HALLIPA¹⁾

Printr'o discreție față de Eriste, iscodită de iubirea ei, nu de vre-o pretenție a lui, Calliope încă din timpul logodnei, trimisese pe mica Gramatula, fiica pandurului, în Grecia, unei mătuși fără de copii. Unicul băiat al lui Calliope și Eriste, se născuse încă din primul an al căsătoriei fericite. Era acel Doru Hallipa acum bărbatul frumoasei Lenora.

De mic semănase mult cu mamă-sa și, între bunicul grec și Eriste, trăise o copilărie plină de liniște și blândețe, întreruptă de iubirea energică a d-nei Calliope, ceace îi compusese un caracter fără violență cași fără slăbiciune, perfect echilibrat. Se amestecase de timpuriu ca un tovarăș al mamei lui, la toate nevoile și bucuriile moșiei și se sfătuisse de mic cu Eriste, asupra îngrădirilor ce trebuiau puse inițiativelor prea îndrăznețe sau violențelor d-nei Calliope, pe care, însă, o privire sau un cuvânt ale frumosului Eriste, o domoleau. Doru, trăise în atmosfera pe care acest amor puternic deși cu aspecte rigide al D-nei Calliope, o răspândea în jur ca pe o disciplină pasionată și, mic într'un fotoliu mare, ascultase pe Eriste, cântând seara, acompaniat de nevastă-sa, „lieduri“, sentimentale, cu o voce încă vrednică de prețuit.

Mânase caii, copil, prin toate prundișurile, și călărise în trap englezesc cu tatăl lui, în amurguri, — băețel în haine de „Velours de chasse“ alături de Eriste cu pantalon de postav alb și jachetă bleu-marine, așa cum era în acea vreme moda la Hyde-Park. Un an trecut la Paris cândva, lăsase frumosului subprefect o urmă de snobism englezesc, boală ușoară care se contopise în totalul firei lui senine și amabile de blond foarte alb, puțin cam indolent, admirat de femei și care se lăsa a lene iubit de pasionate și mândra Calliope.

Cellait Hallipa, vârul așezat demult în țară, avusese mânia de a se rumâniza complect și tot imitându-și prietenii reușise să dobândească un aer arendășesc neaș și dialectul pământean, fără să-și poată pierde accentul depe vârful limbei. Se căsătorise târziu cu fata uratică și bătrănoară a unui judecător de pace și avusese de copil pe Doamna Eliza, pe care Mini o cunoscuse deunăzi. Superioritatea ramurei Hallipilor insulari, era neîndoioasă. Totuși se vedea între ei des și bucurios și copiii se jucau împreună. Obiectul de glumă neobosită, era faptul că Eliza mai mică ca Doru, era mătușa nu vara lui, o mătușă de 9 ani, unul nepot de 12, subiect de miți conflicte de preeminență, care ocupau reuniunile de familie și purtau în sămbure, visuri de viitor între rude și vecini. Dar deodată cu nevoia ca Doru să urmeze liceul, Hallipii cei mari se strămutaseră pentru ca băiatul să le fie aproape, la o moșie între Mizil și Ploiești. Doru așezat în pensiune la o familie, aleasă cu vigență de d-na Calliope, venea acasă regulat Sâmbăta cu Dumineca. Invăța onorabil, fără de pasiune cași fără de lene și îi plăceau cu deosebire lucrurile de calcul și de memorie. Lecții particulare de limbi străine și de vioară, după dorința lui Eriste, îi procurau elemente de cultură generală, care adăogate gustului pronunțat pentru vânătoare și cai, aveau să facă din el mai târziu, un tip perfect de gentilom proprietar.

Halipii se socoteau oameni fericiți și Doru străbătuse cu deplină mulțumire adolescența când la 20 de ani pierduse pe mamă-sa. D-na Calliope murise în trei zile de o pneumonie fulgerătoare. Pe o ploaie torențială nu vroise să se astâmpere și ieșise la câmp să vadă ce fac caii de reproducție și mânjii de rasă.

Moartea ei fusese o dramă, Doru își adora mama, Durea îi mușcase adânc sufletul, dar palid, tăcut, concentrat, trebuise să supravegheze disperarea lui Eriste, în adevăr naufragiat. Dramă scurtă, căci D-nei Calliope nu-i plăcu-

seră scâncetele și timpul pierdut. Doru îi orânduise înmormântarea cu o precizie și o pompă cămpenească, așa de bine înțelese parcă ar fi organizat-o ea însăși și Eriste înălțase în două săptămâni romanța tristă a unui monument de marmoră, loc de pelerinagiu melancolic.

Doru studiasse mai întâi la București agronomia și Economia Politică, apoi cedase voinței lui Eriste de a se duce un an la Paris, cum proiecta demult doamna Calliope. Acolo se ocupase deapropo de curse și de cai, cât și de ultimele procedee și mașini agricole. Trimisese acasă tot felul de rețete de îngrășăminte și de saramură pentru cereale. Prin Mont-Martre trecuse grăbit ca un câine de vânat printr'o baltă, cu dinți sănătoși, scuturându-se la mal, fără încurcături sentimentale. Eriste nu-i cruțase acolo nici un amănunt al regiei lui plină de teamă; îi ceruse sfaturi prin scris și îl consultase asupra bilanțului.

Printr'un adevărat eroism, văduvul, timp de patru ani, putuse susține conducerea moșiei, fără semne de scădere, dar fără de nici un progres. Era un mandat de încredere pe care îl depunea intact. În schimb, el scăzuse mult sub povară, lipsit mai ales de adorarea înțeleaptă a Calliopei. Două cercuri vinete sub ochii albaștri, trupul elegant slăbit și o mică boală de inimă.

Doru se reîntorsese la timp pentru moșie și pentru tatăl lui. Sosise cu un plan mare de „élevage“ îndelung studiat și care era un proiect scump de viitor. Deocamdată, energia lui proaspătă și chibzuită, netezise greutățile. Avea privirea pătrunzătoare a stăpânului. Era în adevăr pe moșie la el acasă. Iubire, sau teamă postumă va fi fost, totul e că nici o femeie nu luase acolo locul Calliopei, nici chiar clandestin. Doru avea aceleleași idei. Preceptul guvernării fără de metrese publice care să consume finanțele și să introducă concesia, îi făcea foarte respectați de inconjur. Frumosul Eriste în urmă, mergea des la Ploiești unde avea amici și chiar o amică, iar Doru prefera Mizilul unde câți-va vânători pasionați făcuseră un club al lor care se mângulea cu tablouri spornice de prepelite și sitari și bățai serioase de lupi și vulpi, cât și cu agape copioase. La Mizil dealtfel era mai bun târgul de vite și Doru nu mergea la București decât pentru caii de rasă. Anii treceau liniștiți până când într'o zi, întorcându-se dela Ploiești, Eriste avusese o sincopă. Vre-o emoțiune sentimentală care agravase boala lăsată din dragoste de d-na Calliope.

Doru în schimb își lăsase barbă și viața în plin aer, gimnastica nevoită a muncii, îi desvoltaseră încă mai bine trupul solid. Nu se neglija, dar adoptase o eleganță de moșier: jambiere de căprioară — haine de sport — feutrul sau panamaua moale, — cingători din piele fină pentru revolver sau binoclu — toată aparența și toată rafinarea unui gentilom de țară. Era desigur o urmă de snobism în ținuta aceea, pe care n'o părăsise nici la clubul agricol, unde se alesese membru. Nu mult după aceea, la Hall-Bad, murise subit în timpul unui concert în sanatoriu, frumosul Eriste. Sfârșit estetic și chiar liric, al unui tenor sincer și simpatic al vieții. Oamenii pe care îi crezi calpi, palizi sufletești, prind adesea locul mai puternic decât te-ai aștepta. Eriste fusese pentru Calliope o slăbiciune necesară și tot așa pentru Doru. Fu mahnit mult, descumpănit de dispariția elegantului tovarăș, care își schimba cravata în fiecare seară ca să joace cu el „écarte“ și când avea „atout de Rege“, fredona încă cu un timbru așa de melodios, încât împrăștia în casă un fel de farmec feminin, care îmblânzea asprimea locului. Doru făcuse călătoria tristă la Hall-Bad și adusese la locul lui pe Eriste alături de Doamna Calliope, sub monumentul cam prea ornamentat pe care regretul poetic al soțului îl închinase asprei amazoane și care acum, când îl locuia el însuși, avea un înțeles mai bun.

1) Fragment inedit din romanul *Fecioarele despletite*.

REVISTA CĂRȚILOR

IONEL TEODOREANU: *La Medeleni*.

Vârsta eminent literară e adolescența; ea e începutul unei crize interioare, ce duce la liman sau la dezastru. Copilăria e un regim de absență a voinții conștiente; viața e legată, în această etapă, de aspectul ei pur sensorial, acțiunea gravă e invertită în joc, iar expansiunea eului nu se lovește de obstacolul celorlați semeni. Literatura cu greu va găsi să sondeze ceva, în neantul interior al acestui fragment inițial din viața umană. Copilăria e neinteresantă pentru artă: o adaptare la mentalitatea ei e o contrafacere a ființei noastre mature, ce oferă o varietate de nuanțe psihice, suficientă pentru alimentarea romancierilor.

Copilăria e idilică și naivă; adolescența e orgolioasă sau penibilă; maturitatea e gravă, e tragică sau profund umoristică. Compartimente cu inegală circulație între ele, dintre aceste trei vârste numai cele două din urmă, ating resursele vitale ale omului.

Romanul francez, dramatic în structura lui națională, n'a exploatat copilăria; a privit-o mai ales sub aspectul poetizat al amintirii. În literatura noastră, numai sentimentalismul călduț al lui Delavrancea a poposit în preajma ei (*Bunicul, Bunica*). Caragiale n'a iubit-o, iar *Amintirile* lui Creangă vorbesc mai mult despre alții decât despre sine însuși.

* * *

D. Ionel Teodoreanu ridică larg vălul ce ascunde acest imperiu de liliputani. Romanul *La Medeleni* constituie monografia psihică, cam prolix detaliată, a copilăriei.

Pentru noi, obișnuți cu construcția în progresie dramatică a romanului ce tratează caractere definitiv formate, încercarea de a zugrăvi o epocă în care caracterul e o enigmă, se pare puțin ciudată. D. Ionel Teodoreanu a înfruntat însă greutatea eroic. Totuși, prima impresie statornică pe care și-o lasă opera sa, e o monotonie isvorâtă din aglomerarea de scene analoge, care îți lasă o senzație de stare pe loc; de aci și compoziția amorfă a romanului, în care viața descrisă nu e conștientă de propriile ei resurse voluntare. Caracterul profund static al *Medelenilor* pune într-o lumină eclatantă diferența între natura subiectului abordat din plin de d. Teodoreanu și înfățișarea majorității romanelor ce scrutează viața matură.

Căci ce reprezintă, în definitiv, Olguța, Dănuț și Monica, eroii minori ai acestei lumi de joc, de naivitate și pulverizare în amănunte profund depărtate de pulsul grav al existenței? Sunt scheme de temperamente, miniaturi umane ce se agită serios pentru idei și probleme ce nu sunt nici serioase, nici umoristice, ci născociri ale inexperienței ce definește un caracter, în evoluție. Olguța se pare că-și desenează conturul interior spre o mândrie cochetă și voluntară, Dănuț spre o neliniște mascată de un aer taciturn ce îi paralizează voința, iar Monica, țese un vis pe care firea ei sentimentală îl va vedea poate destrămat de asperitățile realității. În creșterea lor interioară, sunt numai posibilități de caractere, ființe la a căror vertebrare sufletească asiste ca la metamorfoza unei larve. Devenirea pur biologică nu prezintă accidente psihice. Micii eroi își constituiesc o atitudine sentimentală definitivă, numai în momentul în care pășesc granița adolescenței; eul lor se formează ca norii de vară din vaporii supți de arșița soarelui: fluizi, inconsistenți și amenințați de capriciile intemperiei ambiante. Prin natura vârștii lor, Olguța, Dănuț și Monica sunt numai germeni de caractere umane.

* * *

Formațiunea unei individualități e un fenomen puțin variat; romanul izolează, în genere, un personaj în plină formațiune, analizându-l în funcție de o criză acută, spre un final de disoluție, sau creșterea e dinamică spre culmea unei victorii. Nici una din aceste două alternative nu-i sunt rezervate copilăriei; fenomen în formațiune, ea intră în ordinea

evoluției biologice. D. Ionel Teodoreanu a păstrat logica vârștii; a urmărit-o până la un eveniment ce a rupt *continuitatea exterioară* a fenomenelor (plecarea lui Dănuț la liceu, în București) dând, prin acest final, echivalentul simultan al crizei și al desnodământului acțiunii ce se desfășoară neconștient pe acelaș plan. Zicem echivalentul, căci criza reală o transpune în sufletul personajilor mature: soții Deleanu, Herr Direktor și Moș Gheorghe, care au conștiința că Dănuț a încheiat-o definitiv cu prima etapă a vieții. Dar criza e numai prin reflex, căci patru persoane reprezintă acelaș aspect sentimental: durerea pentru despărțirea copiilor. Totuși, d. Teodoreanu a zugrăvit cu destul relief figura lui Herr Direktor, a lui Moș Gheorghe și silueta delicată a d-nei Deleanu; mai inconsistent e caracterul lui Iorgu Deleanu. Dar fiindcă natura copilăriei nu oferă o viață intimă independentă, ci se armonizează cu ambianța externă, d. Teodoreanu a stăruit în mod logic, cu unele insistențe prea accentuate chiar, asupra poeziei mediului domestic al Medelenilor.

* * *

În genere, copilăria servește ca pretext de lirism retrospectiv; d. Teodoreanu a actualizat-o în mișcare epică. Aci stă originalitatea efortului său, în realizarea obiectivării unei teme esențial subiective. Succesul, cu toată monotonia unor episoade sau aerul de factice naivitate al unor scene ce contrastează brusc cu acte de precocitate suprinzătoare — îi aparține elogiului autorului.

Am menționat aiurea influența pe care Delavrancea o exercită asupra d-sale, încă din volumul *Ulița copilăriei*; departe de a fi înlăturată-o, reapare și în acest roman, mai ales în ipostaza ei de manieră stilistică. E un defect pe care talentul d-sale proaspăt, de un imagism luxuriant, dar iluminat de fosforescențe de o molipsitoare sugestie — ar trebui să-l ex-tipeze radical.

În dialogul alintat dintre copii și Moș Gheorghe, influența merge până la accente mimetice, deoarece tonul de incantație monotonă al dialogului lui Delavrancea e integral transpus de d. Teodoreanu; și abuzul de alegorii vădește tot aceeaș influență.

Bogat în expresiune, de un imagism lubric, deși progresiv echilibrat, de o frăgezime necăutată, static în construcție dar cu o atmosferă poetică originală — romanul *La Medeleni*, cu toată prolixitatea uneori dăunătoare, e opera unui suav poet în proză.

V. DEMETRIUS: *Vieți sdrobite*.

Autor aproape a zece romane, d. Demetrius înseamnă totuși puțin în evoluția genului. Cu mijloacele sale insuficiente a venit prea târziu, ca să poată forma un punct de tranșiție.

După război, romanul-cronică a înflorit îngrijitor: realitatea a oferit scriitorilor o bogăție inepuizabilă de material brut. Puterea de invenție originală s'a diminuat, înlocuită de observația simplă. În această categorie intră și romanul *Vieți sdrobite*. Maniera e însă tot atât de veche la d. Demetrius, cât și vârșta activității sale literare. În neisbânda succesivă a d-sale am remarcat însă totdeauna un material prețios: viața urbană cu haosul Capitalei — ceea ce constituia o năzuință de diferențiere în cromatica rurală a prozatorilor noștri; d. Demetrius a rămas însă imperturbabil la porțile artei. În fond, d-sa e un primitiv; dincolo de observația brută, de copia fidelă a naturii nu poate trece. N'are aceeași elevație a coeficientului personal ce prelucrează datele externe, transfigurând în viziune nouă colectarea statistică de oameni și aspecte. Vechea definiție a artei: *homo additus naturae* e străină de spiritul d-lui Demetrius. Adăugați la aceasta și expresia plebee, rudimentară a scriitorului și-i ridicăm supremele atribute ce l-ar situa în domeniul artistic.

Publicat în subsolul *Universului*, romanul *Vieți sdrobite*

își păstrează integral origina foiletonistă: dela dispoziția titlurilor de capitole, la factură și la rezolvarea problemei centrale, tonul e perfect unitar.

E un document comun al atmosferei imediat post-belice; autorul filmează cronica searbădă a timpului, înjghebând și o dramă familiară în cadrul ei, prolix și inestetic.

Totuș tema romanului ar fi putut isvodi o dramă patetică, din iubirea soților Boteanu, care-și distrug viața din remușcare și suspiciune reciprocă. Agrementată cu un umanitarism ieftin și pueril, scrisă într'un ton de patetic vulgar și fals — opera d-lui Demetrius e o banală melodramă de foileton ziaristic.

Posedând un material prețios de observație brută, romanul *Vieți sdrobite*, vedește însă o constantă străduință a scriitorului: pretenția vană de a poetiza faptul divers.

ADRIAN HURMUZ: *Minunea*.

Pe d. Adrian Hurmuz îl remarcăm, ca pe o promisiune, încă din momentul debutului său, în coloanele *Mișcării literare*. Prima culegere de novele pe care-o prezintă, ne mărginește entuziasmul la stadiul inițial. Debut valoros, talentul d-sale n'a parcurs însă o linie progresivă, peste calitățile revelate în primele bucăți tipărite. Poate că strângerea în volum a accelerat o dăunătoare grabă scrisului său, făcând ca din cele 16 povestiri prezente, numai șase să se mențină la un nivel notabil, iar celelalte să rămână fără vreo semnificație probantă.

Selectând din totalitatea cuprinsului numai *Copilul buruienilor*, *Hoțul*, *Împăratul*, *Calul alb*, *Regele câmpurilor* și *Ceasul din zid* e însă suficient să ne dăm seama de calitățile reale ale d-lui Hurmuz. Deși nedeplin limpezit ca stil, totuș d-sa posedă arta progresivă de a povesti un fapt, în etapele lui caracteristice.

Cu o observație realistă personală, cu amănunte semnificative — poate prea multe numai — d. Hurmuz posedă acea intuiție obiectivă a realului ce presimte pe prozator.

În temele exploatare, predilecția pentru sufletele împăienjenite de superstiții se pare a indica domeniul în care d-sa isbutește mai sigur. Fantastică în origine, ideologia sa poetică e aplicată însă pe trunchiul pipăibil al realității. *Împăratul* și *Calul alb* subliniază teroarea autosugestivă a superstiției, cu penetrația inevitabilă a fatalității. Pescarul Sava, cel mai bun înotător, se înneacă, turburat de vedenia propriei lui minți; Olga, soția lui Enciu, se paralizază dintr'o invazie subconștientă a temerii de fantoma calului alb, iar Aglaia, din *Ceasul din zid*, își disolvă voința de a fugi cu iubitul ei, din grija subită, ce se ridică asemeni unui val, pentru taia ei peccat de-acasă.

În această măcinare a energiei sufletești, prin obsesia absurdului, d. Hurmuz descoperă o sursă originală de analiză. Deocamdată însă, talentul său se limitează la narațiune și observație personală, având încă a se desvolta în direcția inciziunii psihologice.

D. N. TEODORESCU: *Radeș* (Bibl. „Dimineața”).

Sub forma unui jurnal intim, d. D. N. Teodorescu agregă, în această narațiune, o atmosferă sentimentală, pătrunsă de tristețea zădărniceii ce emană din ilogismul vieții externe și al faptelor noastre interioare.

Un pictor singuratic încearcă să-și ridice viața, plictisit de nimicnicia ei. O soră moartă în copilărie îi leagă însă din nou firul gândurilor, în jurul amintirii ei, ca punct central al tuturor asociațiilor psihice. Dar plictiseala îl urmărește pretutindeni; nefericirea, isvorată dintr'o orânduială nepotrivită, îi macină clipele. Nici iubirea pură pentru o femeie, ce se arată însă pătimășe, și care poartă numele surorii moarte, nici prietenia pentru cel mai bun amic, înșelat de soția pe care o adoră, nici propriile încercări de regenerare fizică și sufletească, în sânul naturii, nu-l satisfac.

Uitată mamă ce-l așteptă, în bătrânele case părintești, moare și ea; acum și cea mai depărtată legătură cu viața se frânge. Blestemul neliniștii se repetă astfel supărător: si-

nuciderea e unica scăpare — așa cum și altă dată îi apăruse.

Fără a fi vorba de o neliniște metafizică, descompunerea unui suflet prin plictiseală și lipsa energiei de a reacționa — aduce cu sine, în aceste pagini de lirică melancolie, de povestire difluentă, înjghebată prin vagi asociații psihice, un aer vechi de romantism.

Acuratețea stilului și a limbii fac agreabilă lectura prozei d-lui Teodorescu. Prin calitate, posibilitățile d-sale de evoluare artistică rămâne încă în discuțiune, cei încercarea de față nu poate fi întru nimic concludentă.

M. SADOVEANU: *Dumbrava minunată*.

Cu fiecare operă nouă, d. Mihail Sadoveanu se depărtează de spiritul literar contemporan, stăruind în repetarea scăzută a unicele sale mijloace de expresie; prin calitate, situează tot mai în trecut imagina fermecătoare ce ne-a cucerit realmente din scrisul său.

Autor de o fecunditate dezolantă, astăzi își reduplică sensibilitatea uniformă, de o incontestabilă savoare poetică și originalitate, în realizările sale autentice.

Straturile celulelor creatoare se regenerează, la unii scriitori, cu o vitalitate prelungită; la alții se stabilizează într'o formulă ușor epuizabilă. Resursele de inovație ale d-lui Sadoveanu se pare a fi secătuit, în matca lor tumultuoasă: după o revărsare bogată, s'au oprit la un nivel peste care nu mai pot trece. Scrisul său a intrat în faza de funcțiune habituală.

Cu volumul *Dumbrava minunată*, autorul s'a reîntors la povestirea simplă; prin calitatea fondului, a coborât însă până la literatura educativă. Povestirile prezente alcătuiesc un prețios manual de inițiere în gustul de a citi al mentalității infantile. Tonul de basm popular, cultivarea amănuntului excesiv și deseori neinteresant, prin diluarea narațiunii, exploatarea curiozității copilului ce-și clădește bucurii sau dureri din minciună — toate aceste elemente alcătuiesc un material artistic simplist.

Nu putem ști dacă însuș autorul a scris intenționat o carte pentru copii, însă prin cecece a realizat — volumul se recomandă dela sine; sub acest aspect e profund acceptabil.

POMPILIU CONSTANTINESCU

G. BRAESCU: *Un scos din pepeni*, schițe umoristice (Edit. „Ancora”).

N'am putut pricepe niciodată în deajuns — sau am priceput cu indignare — cum se face că G. Brăescu, autorul a cinci volume de schițe umoristice n'a cucerit încă *totalitatea* cititorilor români, iar editorul său nu s'a procopsit pentru totdeauna — în România, adică în țara în care criticul este om de spirit, calamburgiul comun candidat la marele premiu de poezie, iar scriitorul de canoană de vară, autor dramatic original și național. G. Brăescu are absolut toate însușirile să devie popular cel puțin cât P. Dulfu, iar scrierile sale să fie tipărite în câteva milioane de exemplare. Au însă câteva păcate: scrie sobru și într'o limbă care scapără de vivacitate, caracterizarea personajului o face aproape pe de-asupra atenției cititorului — printr'o replică ce se referă la subiectul propriu zis — iar descrierile necesare nu trec decât arareori de zece linii. Tocmai aceste însușiri ale scriitorului ne dăm seama — însușiri care îngăduie cea mai promptă și mai amplă eflorescență răsului, *intelligenții-humor* a cititorului — l'a ținut prea multă vreme departe de marele public. Și totuși n'am pierdut speranța. Avem convingerea că în mai puțin de zece ani trăsăturile de caracter, replicile și observațiile lui G. Brăescu vor deveni tot atât de populare și „anonime“ ca unele cuvinte ale lui Caragiale și proverbele adunate de Anton Pan.

Am făcut o mică socoteală — spre a ne da mai bine seama de natura humorului lui G. Brăescu — pe trei categorii admise îndeobște ale comicului literar, luând de bază volumul de față.

Din 29 de schițe am aflat astfel: *Cinci* schițe *narative* — a căror valoare literară nu e băgată în seamă tocmai din pricina valorii aparente a schițelor umoristice. De-aci pur-

cede filonul epic al scriitorului, și acei cititori care-și dau seama din ce adâncuri G. Brăescu a scos „*Primul pas*“ („Tica-tica-tac, să-mi fie somnul lin...“) nu vor fi nicio dată surprinși de o schimbare la față definitivă — posibilă — a autorului de schițe de azi. (Tot astfel I. L. Caragiale după „Momente“, a scris „Kir Ianulea“).

Am aflat *unsprezece* schițe a căror valoare stă în *comicul de situație*.

Situațiile sunt prinse din lumea cazonă, în marea majoritate (8 din 11) și sobrietatea scenelor, firescul dialogului și totuși extraordinarul lui specific — ele nu-și pierd forța comică nici la a zecea lectură, precum s'au convins de mult ascultătorii lui G. Brăescu din cercul „Sburătorului“ — ar fi trebuit de mult să transforme întreaga oștire română (dela general la ordonanță) în cititori pasionați de literatură.

Numai o lenevie congenitală, o lipsă de entuziasm infamantă și un spirit de gașcă propriu ființelor slabe, a îngăduit în literatura română înstrăinarea lui G. Brăescu — autorul scenelor comice fără pereche „In retragere“, „Cele trei elemente“, „la urlătoare“, „Moara Verde“, etc. — de teatru. Într'un timp în care toți copiii sau toți pensionarii căzuți în mintea copiilor discută și se luptă cu alți copii gravi din comitetul de lectură al Teatrului Național, nu s'a găsit un singur scriitor, din câți au fost directori, care să cheme de-o parte pe Gh. Brăescu și să-l roage să scrie câteva scene așa cum știe să scrie Brăescu, adică într'adevăr originale, pentru Teatrul Național lipsit de la moartea lui Caragiale, de justificare serioasă...

Și am aflat *douăsprezece* schițe, al căror comic stă în caracterul personajilor: „Un scos din pepeni“, „Credința“, „Evenimentul zilei“, „Guşă de porumbel“, „Rațe cu repetiție“, „Regim“, „Caré de dame“, „Forța publică“, dovedesc definitiv calitatea văzului și auzului scriitorului care în două replici a creat — viu să nu-l uiti, puternic să te deștepte din somn, scăpător să-ți sugereze sensuri ale vieții — personajii care umblă între pagini de hârtie, când ele sunt *născute* personajii de teatru!

Caracterul dramatic al temperamentului lui Brăescu reese și din faptul că schițele lui de caracter sunt totdeauna îmbogățite de scene de un rar comic de situație (vezi „Un scos din pepeni în special), iar schițele de situație todeauna susținute de vitalitatea artistică a personajilor.

Iată o schiță din cele — aparent — mai puțin însemnate: *Forța publică*:

Comicul stă, evident, în situația câtorva trecători care nu isbutesc să se înțeleagă. Și nu se înțeleg pentrucă fiecare vorbește dint'o lume cu totul deosebită de-a celuilalt — fiecare, deci, reprezintă, o altă psihologie. O caracterizare falsă a personajilor ar fi anulat fără îndoială comicul situației, iar situația n'ar fi fost comică fără această diversitate de caractere. Domnul gras o bonom, și nu e poate firesc să fie altfel („Lasă-l... lasă-l, domle!“). Cucoana „cu bride“, este — cine nu bagă de seamă? — o cititoare sentimentală și cu elanuri generoase, de romane senzaționale („Lasă omu', brigandule!“). („Domnul slab“, înrăit probabil de vre-o boală de ficat sau de adversitatea soartei, care de obicei persecută pe cei slabi, creându-le o psihologie canină, are riposta necesar contrarie („du-l, mă, nu fi mămligă!). Iar un „domn bine“, care a fost în Germania și urăște barbaria („Nu trebuie să 'njurați lumea!“), își schimbă părerea — nu e de la noi? — când este insultat în măreția-i personală, adică i se cere, ca în Germania să „circule“ și în disprețul lui furios uită chiar gramatica („Eu?! Bătu-te-ar Dumnezeu de idiot! Are dreptate lumea să te'njure. *Injurați-l dom'le!*...“).

Singurii care vorbesc același limbajiu, adică au aceiași psihologie și deci nu sunt comici unul față de cellalt, sunt gardistul („har la poliție că scot livolverul“) și individul („ia mâna din gât că bag cuțitu'n tine).

În această „neînsemnată“ schiță a lui G. Brăescu e toată România. Cu alte cuvinte, la un total de 29 schițe am găsit: 5 schițe narrative, 12 schițe umoristice de situație și 12

schițe umoristice de caracter (sau vice-versa). Mai rămâne una.

Precum am spus, lipsa de calambur constituie, în literatura umoristică a timpului, slăbiciunea și provoacă impopularitatea lui Gh. Brăescu. Dar ca să revenim la adevărata menire a scriitorului, vom observa că două drumuri i se deschid de-acî înainte: schița instantanee („carnet“, „film“, „filă ruptă“, etc.), sumară și frivolă ca un desen de revistă galantă — și Gh. Brăescu este azi un colaborator de preț al ziarului teatral „*Rampa*“ — sau marea creațiune epică; în care însuși-ile fărâmițate să se întregească într'o operă amplă și organică — și Gh. Brăescu a pus temeliiile unei astfel de lucrări într'un roman care nu-și are încă titlul.

LUCIAN BLAGA: *Fetele unui veac* (Biblioteca *Semănătorul*, Alad).

Cu „*Filosofia stilului*“ și „*Fenomenul originar*“, d. Lucian Blaga — a cărui intelectualitate subtilă și sugestiv ilustrată cu imagini cerebrale, am prețuit-o și în versurile și în dramele pe care le cunoaștem — a dat pe față secretul filosofic al artei și personalității sale. „*Fetele unui veac*“, cel mai nou studiu filosofic al poetului, se înfățișează ritmul veacului al 19-lea care a fost sufletește cadentat de romantism, naturalism, impresionism și post-impresionism. Ideia originală a d-lui Blaga e că fiecare din ritmurile amintite se manifestă nu numai în viața literară, cum suntem obicinuiți să credem, ci în toate domeniile vieții, în știință cași în metafizică, în politică, în plastică și chiar în biografia oamenilor mari. Astfel în anul 1857, anul hotărâtor al naturalismului, „*Comte* — își încheie opera pozitivistă“, *Courbet* creiază cea mai desăvârșită lucrare de pictură naturalistă, „*Fetele pe țămul Seinei*“, iar *Flaubert* publică pe „*Madame Bovary*“.

Surprinzător e faptul că „de aceste corespondențe contemporanii unui stil — o față a unui veac — nici nu-și dau seama“ întrucât n'au perspectiva timpului.

Această anulare a originalității individuale, în ritmul unui stil general, anulează pe care d. Blaga o socoate deplină, de unde și simpatia sa pentru anonimatul creatorilor de catedrale, e desigur un punct de vedere destul de profund ca să suscite și unele obiecții (pe care, în ce ne privește, le vom arăta în curând) și să nu atragă atenția tuturor gânditorilor români și mai cu seamă a tinerilor români și mai cu seamă a tinerilor filosofi și isteți care așteaptă nerăbdători la porțile câte unei catedre universitare. Acești pretenedenți la mâna grăsună a țesătoarei de glorie și zestre nu au luat cunoștință până azi în chip public de lucrările d-lui Blaga, ceiace e explicabil într'un fel. D. Blaga e poate cel mai original gânditor din noua generație.

F. ADERCA

IOAN PETROVICI: *Raite prin țară*.

„*Raite prin țară*“, cuprind note de drum prin cele mai felurite ținuturi: Temeșoara-Tighina — Mănăstirea Voronețului — Curtea de Argeș. Pe crucea celor patru puncte cardinale ale românismului se înjghebează, călătorie de călătorie geografia sufletului național. Bătând felurit pe fiecare capăt al spetezei, dar niciodată discordant, acest suflet localizat în spațiu, însă în alcătuirea lui firească unul și același totdeauna, dă și călătorului unitatea de impresie cu care se întoarce acasă pentru a pune pe hârtie cele văzute. Reconfortat de „raitele“ prin unghiuri în cari țara și-a păstrat mai cu grijă și uneori mai cu avariție tezaurile naționale, din paginile notelor lui de drum ni se comunică acel aer specific românesc, ce numai pe pământ românesc se poate respira.

În acest fel „*Raite prin țară*“, cu toată modestia intitulării, nu sunt numai vagabondările unui vilegiaturist care își omoară timpul, schimbând decorurile, ci și o carte de documentație etnică, utilă celui care vrea să ne cunoască mai deaproape. Nouă cari căutăm în deosebi înfățișarea li-

terară a cărților ce ne cad sub ochi, *Raite prin țară*, ne aduc în plus bucuria unei lecturi agreabile. Alături de pitorescul descrierilor, humorul situațiilor, drumeț de potecă șerpuitoare, autorului însuși îi plac ciocnirile piept în piept cu neprevăzutul. Drumului mare i se preferă cărarea. De altfel apologia cărării e bucată cu care începe volumul.

Insoțindu-l pe potecile umblate, ni se rezervă și nouă ispitoare surprize: gândului și simțirii personale ale autorului asociate printr'un neprețuit dar scriitoricesc de fiecare amănunt întâlnit pe drum i se adaogă descrierea scenelor de călătorie prinse în sobrietatea crudă a desfășurării lor. Din acest cadru se ridică brusc, însă totdeauna firesc, personajii cu o psihologie adeseori precis determinate prin contraste și curiozități. (*Un caz de mândrie. Americânește. Peșterea Slăvicului*).

MIHAIL IORGULESCU

PERPESSICIUS: *Scut și Targă*.

Volumul de poezii al d-lui Perpessicius, scris aproape în întregime de acum zece ani, apare astăzi în timpurile de glorie ale unei estetice și sensibilități iconoclaste. Curajul autorului de a-l face să apară este mare după cum mare este și satisfacția colaboratorului subscris al acestei reviste, care, dorind să-și comunice impresiile numai asupra poeziilor, a trebuit să recenzeze până acum volume scrise peste noapte. Iată însăfârșit și această specie rară de scriitor-poet, care poate sta pe masă timp îndelungat ca volumul în manuscris.

Așa după cum se poate bănui, războiul, care i-a apucat autorului nu numai o mână, ci i-a căzut zălog și ceva din suflet, apare ca fir roșu de-alungul volumului. După dl. Camil Petrescu, pe o aceeași temă, apare dl. Perpessicius. Prozatori noștri întârzie în tratarea acestui subiect, mai convenabil genului lor, în timp ce poezii se stilează față de el în atitudinile diverse.

Patetic și realist, d. Camil Petrescu scoate din meditațiile sale asupra războiului imposibilitatea aceleiași naturi care încadră rece și de o potrivă câmpurile adverse (*Luna*). Dl. Perpessicius, mai puțin grav, dar și mai liric găsește în sine rezerva unei reacțiuni imediate. Peste realitatea încăerărilor omenești, un umor reconfortant se stratifică — un umor de atitudine și imagine, care uneori se preschimbă în satiră fină adresată fasturilor fără înălțări sufletești de prin spitale. Un alt element vitalizator pentru astfel de vremuri, d. Perpessicius și-l procură prin invocarea câtorva nume — iubită și mamă, cărora li-se lasă o bună parte din volum. În aceste poezii trebuie căutată adevărata calitate a lirismului d-lui Perpessicius. Naturaletă de expresie cucereste în primul rând. O naturaletă care însă este departe de sinceritate, totdeauna vulgără și inestetică; mai aproape însă de rafineria cea mai distilată.

Pentru aceasta versul se insinuează nesimțit, preschimbându-și succesiunea silabică în savuroasă subtilitate. Nu se poate ști dacă chiar și fragilitatea de material nu pornește tot de acolo. Lirismul d-lui Perpessicius este o claviatură de bemoli. Timbrul minor se distinge constant. Și totuși o impresie de clasicism domină lectura volumului *Scut și Targă*. Este un clasicism pe care cu greu s'ar putea cineva să-l atribute numelor mitice, stăruiind pe fiecare pagină, sau limpidității de umor. Căci chiar față de sine însuși dl. Perpessicius rămâne tot un ironist. Ironia, prin calitatea ei intelectuală, a împins producția autorului mai departe până la livresc. Și acum am ajuns la marginea cealaltă a originalității d-lui Perpessicius. Ne raportând-o la scriitorii streini, nouitatea volumului este reală pentru literatura noastră. Sentimental, subtil și totuși ironic și livresc, aceasta este imaginea veridică a d-lui Perpessicius. Dl. Dragoș Protopopescu a încercat de asemeni să-și compună o astfel de fizionomie, cu destulă abilitate, însă l-a pândit prea deseori prețiozitatea așa după cum s'ar putea întâmpla ca și pe autorul nostru să-l pândească oarecum cronica rimată.

V. DEMETRIUS: *Fecioarele, poezii*.

Dacă m'aș sili să desprind caracteristicul poetic al d-lui Demetrius aș găsi că peizagiul subt toate formele îl stăpânește. În sensul acesta edificatoare este poezia „*Vreme Rea*“. Volumul fiind compus din bucăți apărute mai de mult în alte volume, observ cu surprindere un mic miracol: d. Demetrius a scris pe vremea când imaginea lui Eminescu se afla multiplicată în sufletele poezilor ca într'o oglindă spartă; deși metrica eminesciană este utilizată și în *Fecioarele*, respirăm totuși alt aer din volumul d-lui Demetrius. Miracolul m'a făcut să recitesc versurile acestea de mai multă sollicitudine critică. Ar fi trebuit să renunț însă la o asemenea impie verificare: dacă nu pentru d-l Demetrius, cel puțin pentru mine. Căci am rămas trist să adulesc închipuitele miresme ale minunii. Influența eminesciană nu a dat la d. Demetrius peste nici un fel de sensibilitate poetică. Urmele lăsate de un poet pe sufletul altuia presupun materia plastică pe care au trebuit, aplicându-se, să se imprime. Dacă nu o afinitate, influența arată ori în ce caz înțelegerea scriitorului care ne domină. Așa dar nu zăgazuri personale de sensibilitate s'au opus în cazul d-lui Demetrius revărsării eminesciene. Dovadă despre aceasta stă a doua lectură la care m'am supus cu entuziasm. Înainte de a se pune chestiunea talentului, învinovățesc pe d. Demetrius de a nu fi fost influențat de Eminescu.

VLADIMIR STREINU

G. BALȘ: *Bisericile lui Ștefan-cel-Mare*.

D-l Balș publică într'un număr întreg și excepțional mărit al *Buletinului Monumentelor Istorice*, un studiu amplu asupra bisericilor lui Ștefan-cel-Mare, prețios prin conținutul expus cu o metodă impecabilă; un plan hotărât care se desfășoară fără de nici o șovăire. De fapt, nu avem multe contribuțiuni noi; ne găsim doar în fața unor lucruri, spuse odinioară în propozițiuni reduse dar cu perspective mai mari (în *L'art roumain* de Balș și Iorga). Într'adevăr, acolo s'a urmărit evoluția bisericilor moldovenesti dela *Siret* și până la decadență, trecând pela planul simplu din epoca lui Ștefan — pronaos, naos, altar, — apoi pe la cel mai amplificat al lui Rareș — în plus, exonartexul și cele două camere mici suprapuse, dintre naos și pronaos, a mormintelor și a tezurului; acolo s'au cercetat influențele bizantine sau gotice și împerecherea lor fericită, influențele mai vagi armenesti sau italiene.

Acum, în volumul nou, nu avem decât aceleiași chestiuni, îndreptate, de data aceasta, însă, asupra unei singure epoci: a lui Ștefan-cel-Mare. Doar unele detalii noi, mai ales în descriere și mai multă minuțiozitate în caracterizarea (trebuind să se studieze o singură undă din evoluția bisericilor moldovenesti). Apoi, un adaos considerabil de fotografii pentru fiecare demonstrație.

Volumul începe prin câteva observații asupra influențelor străine și, imediat, urmează descrierile fiecărei biserici în parte. (De ce, în înșirarea lor, bisericile nu sunt orânduite totdeauna, ținându-se seamă de cronologie? ex.: cele anterioare lui Ștefan, ocupă locul dela urmă). Aceste descrieri dau cadrele precise ale unor viitoare monografii; ca urmare firească, într'un capitol nou, elementele identice se strâng, excepțiile se lasă la o parte și tipul arhitectonic răsar pur: plan bizantin, ornamentația Gothică, sistemul de arcuri pe care e așezată turla — prilej de svelțeță — de influențe nelămurite.

Urmează cercetări speciale pentru orice ornament, pentru uși, ferestre, contraforți, socluri, semne lapidare, etc.

Totuși, bisericile lui Ștefan-cel-Mare, cu toată asemănarea lor, nu sunt identice. Dacă planul rămâne același, anumite amănunte permit o clasificare, — parte ingenjoasă în volumul d-lui Balș. Clasificarea deslușește definitiv că nu poate fi vorba de o evoluție a tipului bisericilor lui Ștefan. (urmărind cronologia). Grupurile arhitectonice sunt, rareori, amestecate. Fără îndoială, multe chestiuni vor trebui încă redate. Influențele străine pot ocaziona, singure, o nouă cer-

cetare de sinestătoare. Mai sunt, însă, atâtea nesiguranțe, mai trebuiesc atâtea răspunsuri la atâtea întrebări, studii noi și grele făcute tocmai până în îndepărtata Armenie, încât noi contribuțiuni nu vor veni tocmai ușor.

Un alt studiu, mult mai posibil, și pe care d-l Balș, mărturisind de altfel, l'a schițat numai, ar fi asupra picturii acelor biserici. Și acolo, influențele sunt destul de grele de precizat. S'ar putea, însă, analiza și caracteriza pictura noastră, întrebându-se aceiaș metodă pe care d-l Balș a încercat-o asupra arhitecturii.

D-l Balș ne dovedește un spirit analitic și o claritate în expunere, perfecte. Am cere doar și o critică estetică mai accentuată, pentru fiecare biserică în parte, și nu numai cele câteva observațiuni sumare asupra întregii epoci. (Acum, în volumul nou, D-l Balș, șovăe să găsească tipul bisericilor lui Rareș superior).

• In orice caz, volumul „Bisericile lui Ștefan-cel-Mare“, deși e o amplificare a unor lucruri spuse odinioară, e de o importanță mare pentru arta românească.

Sperăm, totuși, că în curând vom căpăta, în locul unor altor amplificări a studierii bisericilor lui Rareș, sau ale lui Vasile Lupu (lucruri prețioase și în traectoria activității d-lui Balș) o cercetare, pentru bisericile muntene, similară celeia din „L'architecture religieuse en Moldavie“.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU: *Lui Don Juan în eternitate*, (ediție nouă, ed. Alcalay).

Peste toată literatura modernă, la noi, de la început și până la urmă, se desfășoară personalitatea complexă a d-nei H. P. B. Asemănări multe — imagini, îndrăzneți, gusturi, — și diferențieri caracteristice, care o scoț din cadrul unei actualități: darul creației pe care alți scriitori moderniști nu l' au. Rămânând vecinic aceiaș — farmec pentru unii, trudă deconcertantă pentru mulțime, — cartea reapărută „Don Juan în eternitate“ (Sfîșul care și rezolvă în sfîrșit zâmbetul, un zâmbet amoros) câțeva vreme după „Fecioarele Despletite“ ne demonstrează, totuși, o evoluție. Ne amintim ce fericiți eram odinioară când risipeam întâile nedumeriri și când răsuna pentru întâiași dată o frază în vers nestatornic de șopărlă, pe coarde sufletești, încă nedescoperite, când dorințele purei Bianca apăsau pe creer noi brazde. Acum, deprinși cu o artă mult mai savantă, nu mai recunoaștem primul abecedar. Abecedar nou, absolut necesar pentru formarea deprinderilor. Cu toată preferință răspicată pentru „Fecioarele despletite“, „Don Juan“, adusese o noutate mult mai mare.

Și în *Don Juan*, acelaș stil plin de imagini și de întorsături neprevăzute. Mai târziu va veni însă o amplificare. Apoi o ușoară prețiozitate va dispărea mai târziu. Plictisită de singurătate și de virtute, Bianca scrie lui Juan, plecat în eternitate. Îi vorbește de răsufllul mării, de sclipirea lunii și de dragoste. Îi scrie, răsucindu-și trupul, în noaptea, care nu dă nici răspuns.

Vorbele obișnuite nu merg toate împrejurul lui Juan. Sunt acolo observații străine, și Juan e numai dragoste. De multe din cuvinte, el nu s'ar interesa. Nu avem aici un poem dragostei, pe care Juan l-ar pretinde. Numai mai târziu, prin insistența tuturor observațiilor asupra unei singure persoane, se va crea viața și se vor cerceta întunecimile. Acum scalpelul nu intră adânc. Se va juca doar grațios la suprafață — și totuși, ce minunat sunt unele pasagii, de pildă acesta asupra mării:

„E cea mai frumoasă femeie, din lume și cea mai mândră. E unică și eternă. Și e albastră azi... Parcă m'ăș simți nebună să cred că e vreodată altfel. Așa de albastră parcă s'a sfărâmat topaz. Nu e adevărat ce spun oamenii despre cer, eu sunt sigură că surâsul ei vopsește cerul până departe cu un surâs mai palid și că nu e albastru decât din culoarea ei.

„Pentru ce puțin lucru ne-am putea lipsi de viață! Simt că m'ăș ucide de necazul că apa ei în pumnul meu e in-

„coloră, și când îi dau drumul pe lama valurilor tremurătoare, cobaltul ei scânteiază iarăș. Știi tu mirosul ei departe, ce răsufllase amară și caldă! E principiul ei generator de mare creatoare, e parfumul sexului ei ce se „exală“.

Pentru arta complexă a D-nei H. P.-B., cealaltă nuvelă din volum „Romanul Adrianei“ nu înseamnă mult: construcția nu este identică dela un capăt la altul. La început o întârziere asupra unor gânduri abia conturate și la urmă o goană de evenimente. Înțelesul eroinei se frânge mereu. Sufletul ei evoluează arbitrar. Personagiile din jur n'au precizia pe care, mai târziu, o vor avea cei mai neânsemnați. Și în apropiere, o minune, cealaltă nuvelă; *Pe cine a iubit Alisia?* În sfîrșit, marea artă. Durerile nesigure ale Alisiei sunt urmărite cu o siguranță care nu șovăe niciodată. Ochiul scrutător privește până în fundul apelor sufletești, mai întâi limpezi, apoi frământate. Un drumeț de departe, grăbit, iar departe, le-a turburat în glumă. Apoi a plecat, fără grije pentru inima rămasă îndurerată pentru vecinicie, întorcând mereu întrebarea: De ce a venit și de ce a plecat? Ce e interesant aici, cu toată noutatea unor imagini și șerpuirea nouă a frazelor, tradiția scriitorului român recunoscut de mulțime, nu e cu totul ruptă. Apoi nu găsim nici unul din neologismele cari supărau pe cei mai puțin îndrăzneți.

Și glasul moșneagului Darie ajunge până la noi:

„E om și om... e femeie și femeie...

„Dar de ce-o fi chemat-o Alisia?

„...Ce e numele la om... șnoavă...!

Și iar ne chinuim: — Pe cine a iubit Alisia?

Și mai cu seamă: — Cine era Alisia?

ANTON HOLBAN

VARIAȚIUNI IN MARGINEA „Lui don Juan în eternitate“.

O privire spre trecutul lăsat în urmă nu este întotdeauna recomandabilă. Psihologia proaspeților ajunși a înțeles-o, ridicând faptul la rang de principiu. In lumea literilor, privirea înapoi are cel puțin tot atâtea riscuri. De aceea multor scriitori li s'a făcut un deservicium publicându-li-se opere din prima lor fază, atunci când maturitatea poetică îi incită la nerecunoașterea lor. Pentru că la lege există însă excepție, ne grăbim să subliniem ori de câte ori apare. D-na Papadat-Bengescu ne-o dă elocvent și surprinzător. Ajunsă azi la culmea creațiunii sale poetice, mărturia Porporatei de odinioară nu stă ca o pată în drumul parcurs de scriitoare. Iar cititorii săi de azi, înglodați în adâncimile psihologiei pe care d-na Papadat-Bengescu o altoește romanelor sale recente, au clipe de delectare în fața acestei vechi fațete: de fantezie și grație stilistică. De ce n'am spune-o? Ceeace pentru scriitoare poate fi un indiciu de lipsă de maturitate poetică: (grația), pentru cititori este un avantaj. Cei cari vor citi „Lui don Juan în eternitate“ vor gândi serios la acea epocă literară în care fantezia își făcea încă drum și lumina opera d-nei Papadat-Bengescu, epoca în care Porporata trimetea scrisori, fără răspuns, lui don Juan. Cu frăgezime autoarea imagina decoruri și confecționa duegne de cea mai autentică esență. D-na Frosina sau Don Camillo se învăteau în jurul Porporatei, oferind cu mâini uscățive parmezan de Parma și suc de portocală. In decor de Spanie luminoasă, Porporata evolua liber sufletește. Găsea pretext de visare în orice obiect pe care ochiul lenevicii se puteau, rar, fixa. Pe când trupul îi stătea întepenit în ilusia unei colorii locale, sufletul Porporatei evada zidurile carmelului spaniol în căutarea universului. După cum pe don Juan ne-am deprins să-l vedem răsărind, sub straie diferite, în nu importă ce colț de stradă, pe Porporata am putea-o oricând identifica. Este colectivitatea sufletelor feminine în așteptarea dragostei. Autoarea, poetic, o numește: „floare coaptă și neculeasă, care se rupe de tulpină și se dă drumețului sosit în clipa cea bună“. Porporata este eternul femeiesc, căruia autoarea i-a imprimat ritmul propriu: grațios și, fără să fiu ireverențios, sensual. Poporata este sensuală pe cât făptura îi este grațioasă. Își cântă mâinele în înserare cu voluptatea pe care numai amantul ar face-o, și se

lasă mângâiată de soare, sau de vânt, ca o tulpină fragedă, iată propriu-i strigăt: „Alte ori vine aprig, încrunțat și rece și mă răstoarnă, mă ia brusc și violent. Și mă supui înfricoșată. Sau fierbinte mă arde și mă doare pretutindeni, mă ostenește și mă asudă. Mai rar mă strânge în brațe ucigătoare de nimicire, mă bate și mă alungă, dar asta seară de abia mă atinge, vântul șiret ca un paj“.

Eroina d-nei Papadat-Bengescu ar fi acuzată de indecență dacă talentul scriitoarei nu i-ar sări în ajutor. Și dacă am citat pasagiul, am făcut-o pentru că el rezolvă, în atât de mic, un mare punct din literatură: granița dintre moral și imoral. Un pas mai mult știe să rupă echilibrul. Scriitoarea, adevărată artistă, știe să nu-l facă și să pue barieră reticentă în drumul pornit spre desfășurare al sensualismului. Rămâne o notă de voluptate să plutească dealungul scrisorilor. Ima-

ginația aprinsă a Porporatei știe astfel să vadă în lună o amantă mascată, trecând grabnic spre o întâlnire. Aceasta, când alții vedeau în lună „tipsii de argint“, „nasture de uniformă“ sau „sămânță de dovleac“. Raportate subiectiv comparațiile sunt totdeauna dezastruoase pentru psihologia scriitorului. Totuși sămânții de dovleac, îi preferăm sensualitatea. Și o reținem ca notă caracteristică a unui anumit strat de creație din vârsta literară a autoarei. Imaginând această vârstă dislocată în straturi, timpul în care Porporata trimetea lui don Juan scrisori scaldate în grație și lumină, frăgezime și voluptate, ar fi stratul cel dintâi și cel mai vechiu. Dar de ce să ascundem? În straturi adânci pământul știe să închidă întotdeauna lucruri de preț...

TUDOR ȘOIMARU

Aspectele Vieții Literare

IGENA FLORU.

Viața pulsa așa de domol și de bine măsurată în Igena Floru încât părea a-și fi asigurată în ea o durată fără hotar. Numai un accident brutal o putut înfrânge norma acestei dăinuiri senine. Aceeași statornicie bine campanită, era caracteristica talentului său de scriitor. In cercul „Sburătorului“, prezența Igenei Floru găsea un sentiment maxim de prețuire și moartea ei a fost salvată cu un glas unic de omagiu și de mahnire. Moarte grăbită, deși Igena Floru nu se grăbea nici odată, nici cu pasul prudent, nici cu glasul încet, nici cu privirea puțină, nici cu lucrul îndelung ținut pe gherghef, fără de zorire. Spații aproape inexplicabile despărțeau săvârșirea și lectura actelor din ultima ei piesă inedită. „Fără reazăm“, și-a datorat succesul unui simț deosebit al proporțiilor. Nimic nu depășia. Caracterelor, pasiunilor, cuvintelor, o mână grijelnică și răbdătoare le retezase toate vârfulurile. Parterul nu era nevoit să se înalțe decât până la nivelul scenei pentru a găsi viața. Tot scrisul ei era impregnat de virtutea măsurii și moderației

Văzute fără cruțare, personagiile din „Fără reazăm“ sunt totuși tratate cu indulgență. S'ar zice că după ce le-a privit limpede i-a plăcut să închidă ochii asupra lor, cu o voită miope, așa cum îi închidea în faptă printr'o miopie nevoită și simpatică. Nu avusese e drept cu viața socotelii prea grave, care se-și imprime reliefurile inexorabil, dar nici iluzia care pune nimburi false. Caracter loial și senin într'un mediu și într'o profesie unde enigma instabilă e socotită ca un ornament obligatoriu fiindcă ea și scrisul ei își dădeau o liniște prielnică. — Cu ea nu-ți era teamă! — Omagiul suprem care se poate oferi femeii și scriitoarei.

Înainte de melancolia inevitabilei uitări de mâine, înainte de revizuirea nepăsătoare de mai târziu — azi, cuvintele sincere ale regretului, fragile ca flori culese proaspăt, — pe când fără teamă acum — de lumină, de căldură, de mișcare, de orice alt obstacol, glasul laudei își poate înscrie elogiul pe stela funerară a Igenei Floru.

„S BURĂTORUL“

ALIFII CRITICE.

În laboratorul lungului său articol *Creație și analiză* din *Viața românească*, în retorte, epruvete, oale și ulcele, d. Ibrăileanu își prepară seria nesfârșită a farmaceuticelor sale literare: ceai de mușetel pentru lipsă de inspirație; miere de Mai de floare de tei pentru aceeași lipsă devenită cronică; pomezi pentru elaburația rimelor bogate, bulioane de cultură a microbului poporanist și alte multe alifii și specifice naționale cu usagiu intern sau extern; în acest lung articol, din care vedem că d. Spiridon Popescu și-a făcut mai întâi o „concepție“ despre țăranul moldovean și apoi, pac!, a „realizat-o“ după cum și „Tolstoi și-a făcut o concepție despre Napoleon, ori despre o „vinovată superioară“ (Ana Karenin) și-a realizat-o, Balzac și-a făcut o concepție despre omul zgârcit

și-a realizat-o; d. Sadoveanu despre țăranul moldevean și-a realizat-o“; în acest articol de rețete omeopatie, în care de suferi de „vătămătură“ și se recomandă să mănânci o coțofană neagră friptă cu pene cu tot și de n'ai talent, să arunci o găină pestriță și un rând de haine nemțești peste șanțul dela marginea orașului; în acest articol, din care vedem că unii scriitori „concep viața ca o binefacere, iar alții ca o vale a plângerilor“, că „un aristocrat o concepe altfel de cât un burghes, un om de sud decât unul de nord, un Italian decât un Spaniol“, că „unii scriitori sunt artiști și alții morali“, că unii scriu cu pană de gâscă și alții cu peniță de aluminiu, că unii beau cafea și alții ceai; în acest articol, găsim, așa dar, și următorul aliniat, pe care-l reproducem:

„Pentruce d. Rebreanu, cu un cuvânt, nu este atât de fascinant ca d-nii Brătescu și Sadoveanu? Pentru că d. Rebreanu, înzestrat cu o remarcabilă forță de observație și creație, nu are nici concepția generației asupra realității atât de personală ca ceilalți doi și nici stilul atât de personal ca dânsii. D. Rebreanu redă bine lumea reală, transfigurând-o desigur, ca orice om, conform cu sufletul său, dar nu o transfigurează în deajuns de personal, nu crează o altă lume alături de cea reală; o pastisează prea mult pe aceasta „ca să-l simțim zeu, creator de lumi. Și apoi lumea lui, așa cât este de transfigurată, e ternă, e cam otavă, fără reliefuri, fără accidente surprinzătoare și încântătoare pentru ochi ori pentru suflet. E prea „realist“, ca să întrebuițăm un cuvânt care exprimă și acest deficit, și, într'un sens, despăgubirea de acest deficit“.

Dacă toate alifiile, specificile externe și interne, ceaiul de mușetel, coțofana neagră friptă cu penele ei, găina pestriță, mierea de mai, emolientele poporaniste, nu l-au făcut încă pe d. Ibrăileanu să nu mai umble după „fascinant“ și să nu mai întârzie în confuzii de valori literare atât de anacronice, — des- perăm de puterea noastră de persuasiune și-i oferim suprema rețetă a Canidiei: să se ungă cu o alifie făcută din ouă și pene de bufniță stropite cu sânge de broască și mestecate cu ierburi colchidice și oase răpite din gura unei cățele flămânde. Rezultatul va fi mai eficient, dacă experimentul se va face pe lună plină și în auzul lătratului cățelului pământului. Ca prin farmec, „fascinantul“ considerat ca principiu de valorificare estetică se va răsuci atunci, deodată pe subțirea rază a lunii, pentru a dispărea în depărtările lăptoase și din capătul zării se va arăta cușma biruitoare a lui Ion, descălecătorul adevăratei literaturi epice.

IERAHIZARE!...

Până acum îl știam numai pe d. Dragomirescu preocupat de ierarhizarea: ani de-a rândul a căutat, astfel între Ibsen, Caragiale și Shakespeare locul precis al lui Sorbul, între Homer și Creangă, locul lui Ionică Dragoslav și acum se trudește să-și plaseze legioanele dela „școala nouă“ în rândul scriitorilor clasici. Mania ierarhizării a câștigat însă și pe d-nul Ibrăileanu, a cărui competență nu se mărginește, după cum

s'ar fi putut crede, la Maupassant, Anatole France și acum în urmă la Proust, ci se întinde până la Michel-Angelo. Căci iată ce ne afirmă în penultimul număr al *Vieții românești*: „Moise al lui Michel-Angelo e superior cutării pânze cu mere și pere, pictată tot atât de bine cași pânzele lui Michel-Angelo“. Ne-am pe mi'e să-i atragem atenția d-lui Ibrăileanu că Moise al lui Michel-Angelo e o statuie și nu un tablou, dar, de sigur, d-sa ne-ar sdrobi cu un silogism poporanist și, dintr'o propoziție ca „printre operele lui Michel-Angelo sunt și tablouri“, ne-ar scoate o premisă majoră: „toate operele lui Michel-Angelo sunt tablouri“ care ne-ar face de prisos orice insistență.

„CURENTUL.... LOVINESCU!“

D. M. Dragomirescu obișnuște să-și urmărească prietenii și dușmanii în dumbrăvile elizee și dincolo chiar, în „empire“; mărturisim însă că nouă ne vine greu să-l urmărim cu simpatia noastră chiar până și pe malurile Senei, unde, după cum știm, e în aceste momente solul literaturii naționale; la o astfel de distanță și într'o astfel de atmosferă simpatia compatrioților săi iar putea părea indiscretă. Ne vedem, totuși, siliți, să i-o trimetem și, din așa depărtări, să-l asigurăm că, în prezența sau chiar în lipsa sa, nimeni nu râvnește să-i smulgă sceptrul literelor române, ce-i revine incontestabil. Zadarnic deci se neliniștește scriind în *Ritmul vremii*: „Ca și d. Tomescu dela „Ramuri“, d. Lovinescu crede că o școală literară însemnează *citrea împreună în jurul unei plăcinte din care mănâncă toți asistenții*. Ce mi-e școala politică și ce mi-e școala literară? După acești domni, — însemnează acelaș lucru: *cărășie*. Și de aceea văd că se vorbește de.... „curentul Lovinescu“, în care cel puțin jumătate și-a făcut educația literară în altă parte. Să cităm: *Valjean*, urmașul lui *Caragiale*, care savurează acum pe cel mai mare detractor al lui; *Igena Floru*, *Ticu Arhip*, *Vladimir Streinu*, *Gh. Nikita*, *Camil Petrescu*, *Anton Holban*, *Pompiliu Constantinescu*... Aceștia nu reprezintă curentul Lovinescu, fiindcă în opera lor apreciată n'a intrat niciun element dela acest critic; ei reprezintă cel mult amicii cercurilor d-lui Lovinescu, ceea ce e cu totul altceva. Precizuni, dacă se vor cere, vor veni. Dar adevărul acesta e“. Acești scriitori, ca și toți colaboratorii *Sburătorului*, nu fac parte din.... „curentul Lovinescu“, pentru cuvântul că acest curent nu există decât în temerele d-lui M. Dragomirescu; ei nu s'au adunat în jurul „plăcintei“ (ca să ne exprimăm în termeni eleganți), *Sburătorului*, decât din solidaritatea unei anumite sensibilități estetice. Și pentru a-l liniști pe deplin pe d. Dragomirescu, îi declar cu solemnitate că, în lunga mea carieră de critic, n'am schimbat nimău un singur vers, n'am pus nimău strofa dela început la urmă și pe cea dela urmă la început și n'am colaborat sub nici o formă cu nimeni. Această formă de activitate rămâne deci în lotul exclusiv al d-lui M. Dragomirescu, după cum sunt și câmpiile elizee și multe alte islazuri literare.

CONDIȚIILE ACTUALE ALE LITERATURII ROMANE.

Condițiile de producere a literaturii noastre nu-i sunt favorabile și stimulatoare: ziarele o ignorează sau o înregistrează indiferent între o fraudă și o crimă, între o interpelare și un interview; revistele îi cer o legitimație de la un critic autentic: politica o disprețuește deci, iar critica, pentru a-i elibera la urmă un permis de circulație valabil numai într'o singură circumscripție li e-a-ă, îi scriează bănuitor intențiile. Jetonul de prezență la „Institutul de literatură“ descinde ușa „științei literaturii“ dar închide pentru totdeauna porțile *Vieții românești* și ale sucursalelor ei din presa literară bucureșteană. Suflet umilit, scriitorul român, bate cu obidă la toate ușile criticii oficiale, cumpănindu-se între „genialitatea integrală“ a d-lui Mihail Dragomirescu și cooperativa intelectuală ieșeană. Când, în urma numeroaselor examene de ortodoxie, obediență și devotament, a fost, în sfârșit, primit în cadrele regulate ale unei armii, devenit brusc intolerant, unica grijă a scriitorului român este de a sta de pază la metereze pentru a împiedica intrarea altor tinere talente.

În ceiace privește pretinsa „criză literară“ pesimismul literelor negatori ai generațiilor ce se ridică se lovește, din fericire, de „euforia“ magnifică a d-lui Mihail Dragomirescu: generația noastră nu e o generație de sacrificiu, ci o generație de biruitori; în fața descurajării anticipate, bunul nostru amic fâlfâie flamura beatitudinii naționale.

De când nu mai exportăm grâu, avem datoria de a exporta genii; în materie literară, avem valută forte; în teatru, de pildă, d. Dragomirescu trage asupra Parisului și a Londrei, fără acoperire de altfel, Cecul Sorbul, la paritatea aurului; intrată mai recent în „știința literaturii“ deviza Victor Eftimiu suferă doar o depreciere minimă de câteva puncte: în roman, cecul Sadoveanu și Rebreanu iar în poezie cecul Gregorian și Talaz sunt, de asemenea, la aceeași paritate a aurului, și numai modestia desigur, îi împiedică pe bunul nostru amic de a ne fixa și coța criticii române la bursa valorilor internaționale. Cum d-sa este însă pe cale de a-și traduce în franțuzește *Știința literaturii*, putem prevedea momentul apropiat când și în critica europeană vom fi cei dintâi la potou. Dulce euforie! O licoare divină ni se strecoară prin vine. O întinerire faustiană ne desteleneste mădularele, forțe proaspete ne gâlgăie în piepturile răscolite! Aer, aer, lumină! Ce harpe eoliene ne farmecă deodată urechile extaziate? ce euritmie de forme grațioase ne hipnotizează privirile? Miracol al „științei literaturii“, mulțumită căreia, umiliți de atâți impostori, intrăm în circuitul vieții universale ca un principiu fecund și regenerativ!

În ordinea materială a preocupărilor teoretice, s'a pus de cât-va timp cu mai multă insistență problema protecționismului cultural și a așa zisei „ofensive a cărții“, ajungându-se chiar la alcătuirea unui proiect de lege: datoria teoreticianului „istoriei civilizației române moderne“ este de a crede în valoarea pozitivă a tuturor inițiativelor oficiale sau individuale și, deci, și în eficacitatea „Consiliului literelor“; datoria lui însă ca om de experiență este o prudentă rezervă: a nu te aștepta la nimic și încă me'oda cea mai bună de până acum pentru a te putea bucura de rezultate minime.

În ordinea spirituală lupta dintre tradiționalism și modernism s'a întezit, — luptă, de altfel, eternă a imensei forțe de inerție a materiei cu principiul activ al devenirii, luptă, manifestă în plantă ca și în om, în celulă ca și în cosmos, între avânt și pironire, între sbor și gravitație, între imobilitate și evoluție perpetuă, din al cărei compromis, iese progresul uman. „Știința literaturii“ a excelențului d. Mihail Dragomirescu ne învață că există un frumos, absolut, metafizic, pe care n'am avut încă ocazia să-l cunoaștem ca pe o realitate. Noi, dimpotrivă, nu recunoaștem în frumos decât una din multiplele creațiuni ale sufletului omenesc: nu există deci, un frumos absolut ci o serie de forme ale frumosului încarnând diferitele concepții estetice ale generațiilor ce se succed. În aceste condiții nu ne putem decât descoperi dinaintea tuturor celor ce încearcă să realizeze estetica generației ce vine, și saluta pe toți desrobiți „științei literaturii“ care trec mai departe torța eternei devenirii a artei.

DRAMA D-LUI GORDON HAYWARD.

Sub titlul de *Epave*, un tânăr englez stabilit printre noi, d. Gordon Hayward ne-a citit încă de acum un an, în cercul *Sburătorului*, o piesă de teatru, publicată în *Convorbiri literare*, jucată cu succes pe scena teatrului din Chișinău și pe a cărei noutate ținem s'o fixăm în câteva rânduri:

Dintr'un mediu de refugiați ruși, strănși la un punct al frontierii dinspre Finlanda în vederea evadării, se desprinde o pereche de tineri uniți printr'o pasiune pornită din setea, mistică aproape, a posesiunii integrale, fizice și sufletești. După o ultimă întrunire, soțul își conduce prietenii în orașel. Rămăasă singură, Sașa vede cu groază intrarea unui soldat bolșevic, ce-o pândea de mult. Fără nici un cuvânt, el înaintează, hotărât, și o violează. La întoarcere, Nicolai o găsește aproape neînsuflețită în pat. Între-ăia!, ea îi povestește nenorocirea. Piesa pleacă dela punctul inițial al acestui fapt

brutal: un simplu accident dureros, dar reparabil, pentru o minte logică, o întâmplare irevocabilă pentru o fire pasională. Cu toate că a trăit atâtea din adulterul consimțit, teatrul universal n'a tratat niciodată violul absurd privit în consecințele dramatice, pe care le poate provoca în temperamentele dominate de obsesia posesiunii integrale. Pusă astfel, tema este, așa dar, cu desăvârșire nouă. Ea se dezvoltă, nu prin lovituri teatrale, ci prin analiză psihologică. Cele două conștiințe ale eroului se suprapun, conștiința logică îi dictează uitarea și compătimirea; conștiința afectivă îi atâță violența și gelozia; succesiv, omul iartă și cere iertare; plânge și se plânge; vrea să uite și se torturează, totuși, cu întrebări inutile; în violența actului bănuște participarea involuntară a sensualității; puritatea inimii nu-i ajunge; cere și virginitatea integrală a simțurilor. Acțiunea se oprește și nu se reia prin elemente noi; faptul e ireparabil; nevinovăția femeii e indiscutabilă; nimic nu se poate schimba deci din postulatele situației. Ceiace se schimbă sunt numai stările conștiinței eroului: stări impermeabile. Vin și se duc, fără altă motivare, decât a dublei structuri sufletești: Omul afectiv se suprapune omului logic dar nu fuzionează. Dramatic vorbind, tehnica are primejdii; piesa devine statarie; psihologic, situația reprezintă însăși realitatea. Părând insolubilă, ea se rezolvă, totuși nu printr'un acord, ci printr'o rupere de echilibru; în loc de a se succeda mereu, cele două principii ale vieții sfârșesc prin a se înfrunta; unul din ele e distrus; omul capătă liniștea sufletului sau și-o pierde pentru totdeauna prin invazia obsesiunii pasionale...

Sbuciumul sufletesc al celor doi tineri se pierde în preocupările tragediei celorlalți refugiați. Au scăpat, în sfârșit. Sunt în Finlanda într'o izbă pierdută în marile zăpezi ale câmpiei. Vântul suflă și umple geamurile cu nămeți; lupii urlă, în jur, din pădurea învecinată. Refugiații, epave ale Rusiei, își povestesc suferințele. Cei doi tineri, nu și-au regăsit liniștea; peste dânșii planează crima, neispășită; soțul nici nu iartă, nici nu acuză. Tac, dar în tăcerea lor simți durerea imensă. Stau și ascultă povestirea celorlalți; fiecare a fost pângărit în ce a avut mai scump; sosind prea târziu ca să-și înmormânteze mama, un moșier a găsit-o violată în groapă... Cuvintele lui lovesc adânc sufletele ațintite ale tinerilor; răscolesc rana... Nimic nu e mai sfânt; totul a fost violat în Rusia... Și când cu toții adorm sub pătură în izba friguroasă, o ușă se deschide încet; o fantomă bărbătească se strecoară afară; după câteva minute, automatic, o altă fantomă de femeie. Un mormăit se aude sub o pătură: „Cine dracu a lăsat să intre frigul pe ușă“... Apoi tăcere. Conflictul ce păruse insolubil și-a găsit astfel soluția în liniștea zăpezilor uriașe, tăiată de urletele lupilor... Atât. E în această lucrare dramatică a unui scriitor necunoscut încă, o atât de evidentă noufate de subiect, brutal în fondul lui, dar pur în expresie, și o atât de discretă tratare, nu prin conflicte masive, ci prin analiză psihologică împinsă, la urmă, până la jocul mut al marilor dureri, încât am crezut că este o datorie de a netezi căile talentului fie și sub această formă anticipată. Un nou talent s'a scoborât printre noi; e în puterea noastră de a-l romaniza.

SARMANUL EMINESCU!

În câmpiile Elizee, pe care rătăceam cu vreo douăzeci de ani înaintea d-lui M. Dragomirescu, nu pentru a asculta cum mă laudă dușmanii, scriitorii din epoca noastră eroică se plângeau de nepăsarea cu care trecem pe pământ pe lângă ostenețele lor. Singur Eminescu era ros de o altfel de mâhnire; nenorocirea lui consta, dimpotrivă, din faptul că-și găsisse un biograf. Nemilos, I. Scurtu se ocupa în numeroase articole de „marele uriaș Eminescu“ în stil găunos și bombastic; era pe vremea *Sămănătorului*, când se credea a se fi descoperit un „nou Eminescu“. De atunci nefericirea scriitorului a mers crescând: d. Octav Minar s'a ocupat de „cum a iubit Eminescu“ și a publicat sub numele poetului, prelegerile de filosofie antică ale excelentului profesor dela Iași, Ion Petrovici. Era deci fatal ca după atâtea avatare, poetul să-și găsească un

nou biograf în d. D. Caracostea, care unește vidul solemn al lui I. Scurtu cu seriozitatea de informație a d-lui Octav Minar.

...Nu știm, dacă activitatea publicistică a d-lui Caracostea e în deajuns de cunoscută cititorilor noștri; prin studiul său asupra lui Galaction de acum vreo 13 ani, el merita totuși, să-și fixeze un loc în literatura noastră critică. Opera scriitorului nu era privită în sine, ci în perspectiva literaturilor sud-est-europene, și trecută prin sifa considerațiilor asupra lui Teodosie din Târnava, a vestitului patriarh Evtimie, a influenței hesichasților și a scăderii ortodoxiei în veacul XVI cu ajutorul savanților Murko, Ma a y', Vlačirin So'ojer, Brückner, a „învățătului profesor berlinez R. M. Meyer, a lui Farinelli, sau a docentului vienez, dr. St. Hock; iar când popa Tonea, din *Dela noi la Cladova*, trecea Dunărea cu sfințele în sân, criticul „sud-est-european“ nu uită să ne trimeată la studiul lui Iagic asupra Dunărei din „*Archiv für slavische Philologie*“ și la fatalul „profesor berlinez“ R. M. Meyer „unul din cei mai buni cunoscători ai literaturii europene“...

Dintr'o serie de mici studii pregătitoare pentru „înțelegerea“ celui mai mare poet român am astăzi dinainte broșura d-lui Caracostea „*Personalitatea lui Eminescu*“; abia scăpat de stilistica lui Scurtu și de impostura d-lui Minar, i-a fost sorocit așa dar bietului poet să dea de investigația d-lui Caracostea, în care golul cugetării vueste sub bătaile de biciu ale expresiei solemne. Căci în fața marelui poet, și d. Caracostea e ros de nedumeririle și de întrebările de care fusese ros și d. Minar, pe care le rezolvă însă în stilul lui Scurtu. Voind așa dar, cu orice preț, să știe cu precizie dacă Eminescu a „iubit“ cu adevărat femeia, ori a idealizat-o, după cum a afirmat-o d. S. Pușcariu „printr'o interpretare diletantă“ și nemulțumit cu cercetările predecesorului său, d. Caracostea taie firul în patru, în opt și în o mie opt, compunează versuri, vorbe risipite, și mărturii contradictorii, ciocnește afirmațiile lui Slavici cu cele ale lui Caragiale sau Maiorescu și, după lungi pagini de vid, comprimat și de mizerie solemnă, în care „bagatela“ e tratată în tonul impozant al unei *Critice a rațiunii pure*, ajunge triumfător la concluzia că Eminescu a „iubit“ cu adevărat și chiar cu exces, după cum cu exces a băut și mâncat „odată pentru trei inși“. Aceasta în stil vulgar; în stil nobil, și pompos caracteristica poetului a fost „o sete nemărginită de afirmare a vieții în toate domeniile „tendință către nemărginit, setea de absolut“. Și atâtea tot: iată contribuția d-lui Caracostea la cunoaștea ea „personalității“ lui Eminescu. Rămas tot atât de găunos și de bombastic ca acum 13 ani, timpul l'a mai cumințit, totuși, în unele privinți. Pe când studia literatura lui Galaction, pășia categoric și definitiv spre „perspectiva literaturilor sud esteuropene“, acum este însă mai puțin afirmativ în ceiace privește sufletul lui Eminescu. „Nu știu, scrie anume d-sa, dacă cele învederate în firea lui M. Eminescu sunt reprezentative pentru poporul nostru și dacă în ele dăinuște sau nu ceva din felul excesiv al Traco-Ilirului, stăpănit prin înțelegere, prin disciplină romană și limpezit prin ară“. — Dăinuște, cum să nu dăinuștească! — D. Caracostea ar fi putut-o afla răsfoind ca odinioară studiile vechilor săi autori predilecți, Murko, Masaryk, Vladimir Solovjev, Brückner, Hock, Farinelli, ale „profesorului berlinez“ R. M. Meyer și, mai ales, articolul lui Iagic din *Archiv für slavische Philologie*, asupra Dunării, în care trebuie să fie vorba și despre Iliro-Traci cași despre bara de la Sulina.

MOARTEA LUI LEON DONICI.

Ziarele ne aduc vestea morții la Paris a scriitorului Leon Donici. Printre streinii, pe care întâmplarea îi aduce la cercul nostru — americani, englezi, italieni sau francezi — cel mai asidau, acum câțiva ani, era și scriitorul rus Leonid Dobronravov, devenit, prin forța împrejurărilor și pe baza ascendenții materne, scriitorul român Leon Donici. Nu cunoaștem activitatea sa literară în rusește și nici situația sa reală în publicistica rusă de dinainte de război; nu cunoaștem nici chiar romanul și piesa de teatru, traduse în românește, pentru

publicarea cărora intrase în complicate tratative cu editorii bucureșteni; nu vom uita însă lectura celor câteva schițe și a nuvelei lui *Marele Archimede*, din care ne-am convins că Leon Donici era un scriitor de talent. Pentru a mărturisi însă adevărul, ceea ce ne-a impresionat mai mult la acest scriitor era specificitatea tipică a rasei lui. Și literatura română se desvoltă în cafenea și răsare din boemă; dar tipuri, descompuse de viața dezorganizată a boemei, nu se pot găsi în literatura noastră. Alcolizat în ultimul grad, și totuși păstrându-și spiritul vioi, gata să arunce zece mii de lei într-o noapte, pentru a se târi apoi săptămâni întregi prin localuri publice, halluri de hotel sau pe la prieteni, disolvat fizicește și moralicește, Leon Donici aducea printre noi spectrul „scriitorului rus“, văzut prin romanele lui Dostoiewski, alcolizat și excentric, generos și inoportun. Nu rare o i, ședințele noastre erau tulburate de sforăitul lui întrerupt de câte o exclamație, din care se vedea că nu-i adormise cu totul și conștiința. Opera lui Leon Donici, ar trebui adunată, din ea s'ar vedea un talent de care volumul său asupra Rusiei bolșevice nu ne poate da decât o slabă idee.

E. LOVINESCU

CONTEMPORANEITATE.

La oarecari intervale se ridică din presă un protest. Inexistența criteriului critic și inferioritatea producției literare; amândouă unite în strigătul de alarmă; nivelul a scăzut și epoca e decadentă. De dincolo din tabăra productivă a condeiului răspunde un singur vaier: situația scriitorului și a cărții în societatea actuală e insuficientă; atunci ne apare o altă problemă: aceia a spiritului de contemporaneitate. Când le privești din afară orbiței lor, aceste suspine, aceste proteste, apar neîndreptățite, ceea ce arată că oamenii nu pot judeca aspectele contemporane, deși sunt cei mai în măsură să o facă. Nimeni nu se cunoaște, nici nu se ignoră mai mult pe sine însuși și tot așa cu mediul său. A fi contemporan, a trăi cu timpul său e tot atât de firesc cum este a trăi cu propria ta ființă, deci tot așa de egoist—și implicit tot așa de inapt unei aprecieri juste.

Prin chiar identificare, prin chiar simultaneitate, suntem totdeodată singurii martori informați dar și dovezile cele mai false ale unei epoci. Știm și ce posedăm și ce comitem, de aceea tocmai ascundem adevărul. Pudoare sau perversitate? Act conștient de prevedere sau inconștientă felonie? Dar nu recunoaștem nici defectul, nici calitatea ambianței.

De aceea când un locuitor din Lună — deci din cea mai prielnică vecinătate optică — spunea unui ziarist care e și poet și dramaturg de talent, dar este și Director al unui serviciu X și cointerestat în afacerea Z și membru permanent pe toate listele de avantagii pecuniare ale oficiilor respective, — când acest Lunatec, spunea acelui om — multiplu — care nu e decât un exemplu din lume — când îi spunea în chip de bucurie interplanetară și ca oaspe al Insulei fericite care e Capitala noastră — că trăim în plină Renaștere, acel cumular al talentului și beneficiilor materiale, terestre, a rămas sincer uimit, apoi a obiectat că trăim dimpotrivă în desuetudinea vieții intelectuale și în neglijența scriitorului.

De bună credință, greșala acelui nemulțumit pornea din socotelile anevoioase ale luptei pentru existență, într'un timp de mare extindere a nevoilor și de mare amplificare a existenței.

Privit cu dezinteresare spectacolul actualității este elocvent independent sau tendențios, localizat în figuri reprezentative sau vânturat de opinii mărunte, sistematizat sau sporadic, spiritul critic există mai viu ca oricând. Așa de desvoltat încât a creat ca orice capital real, și derivatele și deviațiile lui. Serum violent de asanare, critica e semnalată de pojarul criticiștilor, de prezența apasilor mari și mici ai opiniei, de dovada caricaturei, de tot cortegiul care îi secundează existența serioasă. A pune nume pe toate aceste categorii e un joc de puzzle pe prea complicat.

În ce privește situația scriitorului, ea era până abia deunăzi privilegiul de castă al câtorva seniori ai condeiului, sau era proletariatul violent al unor triburi ai sacrificiului — numele

lor sunt ca și pronunțate. Restul forma o plebă obscură care-și ascundea mizeria ca pe o necuviință.

Poeții erau „Gringoire“ famelici, oameni fenomen dezorientați, sau numai uvrieri trimiși ai unei meserii pe care o știau inferioară social.

Care e spectacolul vioi și împetriștat de azi? Unde e Gringoire? Câți-va amatori de originalitate vor să joace rolul acestui intelectual dispărut; burocrația e aglomerată de intelectuali, profesiile mici le aparțin, cooperativa lor e în floare, subvenția se cifrează abundant, inițiativele financiare, — individuale sau colective — sunt ingenioase și prospere, lista de suscripție e acum listă de onoare. E un fapt îmbucurător că nevoia de a cere s'a transformat în drept și obligația de a întreține trabadurii și cronicarii vremii, e actulmente o datorie publică. Avem ca statistică un număr mare de sătui, o quasi totalitate de suficienți hrăniți, o floră excepțională de speculanți, avem escrocii ce ni se cuvine, avem mecenai ai căror protejați au toată îngâmfarea și cutezanța favoriților, avem și pe acei care printr'un efort individual reușesc să se menție în echilibru în marginea acestor organizații. Putem cu mulțumire constata că mila riscă să devie fără aliment sau să constituie un diletantism; măsura maximă a năzuinței intelectualului profesional e însăși Dictatura socială: condeiul ca argument de guvernământ e chiar o frumoasă realitate; nu lipsesc desigur nici naufragiații, dar încă destul valizi ca să poată protesta și aspira.

E păcat că lipsa simțului de contemporaneitate ne împiedică de a ne bucura de o astfel de epocă privilegiată și desigur privită din Lună, configurația noastră actuală, prezintă exact aspectele tuturilor epocelor de Renaștere, cu toate luminile, ca și cu toate petele.

Negreșit că această lacună de ordin curent a simțului contemporaneității nu e un ce absolut. Există spirite care în chip cu atât mai pregnant, posedă acest privilegiu. Sunt scriitori și opere care ilustrează elocvent puțința de a reda trecutului actualitatea și de a privi prezentul în perspectivele viitorului. Opere și scriitori pe care tocmai din aceea miopie pentru ambianță nu-i judecăm la justa lor valoare, risipind admirația pedelături, ca acei amanți prea deprinși cu chipuk iubitei și care nu-i mai văd frumusețea și împrumută lesnicos trumusețea orișicărui alte măști.

Melancolie de a rămâne străini de propriul nostru chip social și melancolie de a vedea pe cei mai deaproape privindu-ne cu ochi cari ne denaturează! Trăim deci în Renaștere și n'o știm; pe cei cari o reprezintă mai bine nu-i recunoaștem, iar documentul și iconografia celor care au realizat fresca actualității, le nesocotim, pentru că suntem *Contemporanii!*

MODELE LITERARE.

Desenul fin al antenelor e simbolul modelului poetic actual. O flașnetă la un colț de stradă desvoltă în noi sentimentul blând al obiectelor de muzău — cucuvaia în turn de biserică, — uimitoare, — cântă pe limita dintre cronică și legendă, — un individ în sdrente pitorești, ne ofensează privirea cu banalitatea lui ieftină — Boemul tipic e numai cabotinaj, — model cu costum închiriat la Hale. Țiganca în culori vii, micul cerșetor, lăutarii, sunt accesorii de rând, care ne fac să surădem. Drama vieții la țară, tragedia la mahala, provincia desuetă, sunt o avere consumată pe care nu se mai poate greva nici o ipotecă succesului.

Ilustrul Soare și Luna defunctă, speculate nemilos au devenit literar naturi moarte, ca peștii și vânatul pentru pictorul în criză de model.

Capul de caracter și senzația profundă ne irită: modele încă palpitate, trecute însă din mână în mână ca bucata anatomică în spital și pe care chiar dacă am făcut descoperiri o vedem ajunsă la Morga tuturilor scalpelelor.

Cerul și apa, amorul și ura, pădurea și muntele, gelozia și invidia, litografiate în mii de exemplare ne persecută cu prezența lor eternă, ca nemurirea pe zei.

Subiectele mari istovite de geniu până la rădăcină, cum sunt covoarele scumpe roase până la sfoară, le reconstituim încă din fire rupte și din scamă.

Gama simțurilor, demult „cuplet“ e pe cale să devină „refren“.

Neputând schimba forma și culoarea ne-am transformat aparatul optic. Neputând schimba esența lucrurilor și a sufletului, ne-am schimbat atitudinea.

În loc de a lucra din iluzie, lucrăm din decepție; în loc de a crea din dorință, creăm din negație și refuz.

În timp ce natura se transformă insensibil și viața pare a sta pe loc, cea mai mare măsură de artă este de a înmulți la infinit aspectele și de a ne înmulți la infinit receptivitatea.

Dar iată că totul e nou! Prefăturându-i modele proaspete! Din forma existenței impresurătoare nu am cuprins încă nimic! Din mecanismul căruia îi suntem resorturi din uzina în care fierbem, abia am câptat momente. Dela configurația geologică la cea geografică, dela evoluția individului la mișcarea maselor, întreaga armonie de raporturi e un material minunat și intact.

Adesea precursori, alergăm înaintea vieții și o depășim și mereu viața ne aleargă înainte reînnoită și inaccesibilă.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

UN CRITIC ȘI O NUVELISTĂ.

Am privit cu lăuntric entuziasm trecerea d-lui Tudor Vianu dela studiile sale teoretice în vederea unei catedre universitare, la critica scrierilor contemporanilor săi, în revista „Gândirea“. De data aceasta se cerea curajul de a înfrunța pe cei vii, care sunt mult mai periculoși oricât de mici ar fi; decât cei morți, chiar dacă au fost geniali, și se punea în sfârșit în valoare toată zestrea lecturilor pe tăcute. Ne-a surprins însă că toată armătura esteticele sale, alimentată so' id dela mai mulți sâni universitari, s'a deslănțuit asupra unui volum de debut, datorat unei scriitoare, aproape neștiutoare de adevărul ei talent: „Colecționarul de pietre prețioase“, volumul d-șoarei Ticu Archip.

Ne-a surprins citațiile de fraze izolate — luate drept argumente — din cartea tinerei autoare, când sistemul s'a dovedit atât de fals, încât a fost trecut printre armele criticilor de rea credință, precum ne-a surprins lipsa totală de atenție a d-lui Vianu față de ciză'ida literară pe care e obligat cu dragoste s'o urmărească până la capătul volumului, totdeauna periculos prin surprize.

Astfel d. Tudor Vianu aruncă osândă grea asupra unui nume de scriitor care abea începe, luându-se după impresia primelor 30 de pagini, și scapă însuși miezul volumului, nuvela extraordinară (exceptând finalul) pentru un debu aut „Dăscălița“, din finețea de expresie, adâncimea de observație, originalitatea de factură a căreia ar avea de învățat nu numai criticul dar toți nuveliștii și romancierii revistei „Gândirea“.

AGATA GRIGORESCU: *Muguri cenușii*, versuri.

Autoarea, care e la al doilea volum de versuri, ne întărește convingerea că sufletul femeii, *c'est la poésie même*. O tristețe fără cauze — deși autoarea din motive literare îi caută diferite pricini — plutește între paginile în care — și n'ar mai fi trebuit la al doilea volum, domnișoară Agatha! — cu plăcere întâlnești pe Anghel, pe Bacovia, pe Minulescu și chiar (cine ar fi crezut?) pe Aderca, din prima sa inspirație:

*Părinții mei,
Perduți în veșnicie!
În seara asta, plină
De desădeji amare,
Simțiți voi cum durerea
Îmi clocotește'n suflet S
Și cum din ochi îmi smulge
Fierbinți mărgăritare? etc. (pag. 89).*

Totuși, dela „*Armonii crepusculare*“ la „*Muguri cenușii*“ e aproape o deosebire de vârstă. Așteptăm deci cu nerăbdare „*Viziunile*“ anunțate.

Pilda cea mai bună:

*Ți-ai îngropat
Comorile, Domniță,
Într'un pustiu
De clipe solitare,
Ne mai având
Din darurile vieții
Decât un șir
De reci mărgăritare.*

*Cu mâni de fer
Te-a 'ngenunchiat destinul
Și dinsăfirul
Ochilor albaștri
El a creiat
Un cuib de întuneric
Ca să cuprindă
Anii tăi sihaștril...*

*În cupa plină
De zădărnice
Ții spuma rece
De împotrivire
Ce nu o sorbi
Căci mai aștepți, Domniță,
Și ultimul potir
De amăgire... etc. (pag. 45).*

MIRCEA GHEORGHIU: *Stropi de întuneric și lumină, rondeluri*.

Rondelul, ca să nu plictisească dela strofa a doua, trebuie să fie astfel construit ca versul care se repetă să completeze neașteptat, versul precedent; versurile care se repetă să aibă două și trei funcții poetice diferite. Subiectul rondelului trebuie să fie o idee, un obiect sau un raport de fenomene, totdeauna foarte original, adică neprevăzut. Rondelul lui Macedonski a dat uneori versul cu funcția triplă; nu ne amintim însă de vreun subiect neprevăzut. Autorul acestui volum de rondeluri n'are decât o oarecare fluiditate în expresie. Tentativa poate fi relevantă; e un exercițiu de înaltă artă poetică.

O pildă:

*Iubire, iubire, iubire,
Mai largă, mai caldă, mai bună,
O, de ne-ar lega împreună
Topindu-ne apoi în fire!*

*În tine să simți cum răsună
Ecou de străină simțire:
Iubire, iubire, iubire,
Mai largă, mai caldă, mai bună...*

*Cum se risipește'n neștire
O rază, vibrând ca o strună
Multiplică-ți viața străbună,
Și'mparte, sublimă uimire,
Iubire, iubire, iubire... (pag. 14).*

F. ADERCA

CERCUL „SBURĂTORULUI“ (Câmpneanu 40), și-a continuat ședințele în ultima lună prin următoarele lecturi: Hortensia Papadat-Bengescu și-a continuat romanul său *Concert de muzică de Bach* și F. Aderca, *Micul tratat de estetică* în toate cele patru ședințe. Au citit articole: E. Lovinescu, Camil Petrescu, și F. Aderca; nuvele: T. Șoimaru, Mia Frollo și Ticu Archip și poezii I. Barbu, Camil Baltazar, F. Aderca, Stelian Mateescu, Vladimir Streinu, P. Negulescu, I. Valerian, Nichita, Otilia Ghibu, Mia Frollo, etc.

Cu acest număr suspendăm apariția **Sburătorului** până la sfârșitul lui Octombrie când va apare No. 5.

Secretar de Redacție: G. NICHITA